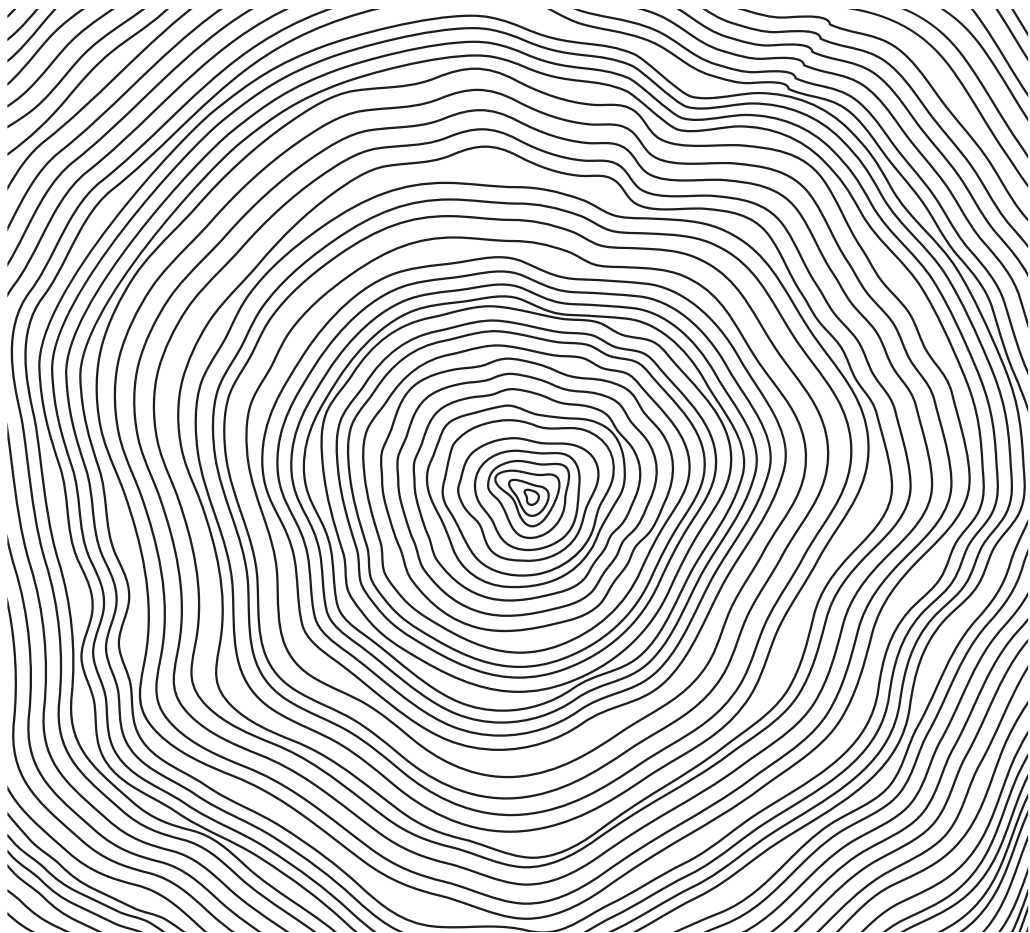

magma

MAGMA • 3/2019

Markku Linna & Henrik Wolff

MÖJLIGHETER FÖR DEN HÖGRE UTBILDNINGEN

- med särskilt fokus på svenskspråkiga högskolor

Möjligheter för den högre utbildningen
med särskilt fokus på svenskspråkiga högskolor

Utgivare: Tankesmedjan Magma
www.magma.fi

Magma 3 • 2019

Tryck: Oy Nord Print Ab
Form och layout: Magnus Lindström

ISBN: 978-952-5864-98-4 (print)
ISBN: 978-952-5864-99-1 (online)

Magma-studie:
ISSN-L: 1798-4629
ISSN: 1798-4629 (print)
ISSN: 1798-4610 (online)

Innehållet fritt tillgängligt med vissa förbehåll:

Magma önskar få största möjliga spridning av de publikationer som ges ut. Därför kan våra rapporter fritt laddas ner via www.magma.fi. Det är tillåtet att kopiera, citera och återge avsnitt ur denna publikation förutsatt att källan anges samt att innehållet inte förändras eller förvrängs.

Markku Linna & Henrik Wolff

Möjligheter för den högre utbildningen

- med särskilt fokus på
svenskspråkiga högskolor

Om författarna

Markku Linna, jur.kand. och vicehäradshövding. Linna har fungerat som högskoleråd, överdirektör och kanslichef vid Undervisningsministeriet under åren 1966–2006. Han har även fungerat som förvaltningschef vid Finlands Akademi och åtnjutit förtroendeuppdrag vid bland annat Nordiska Ministerrådet, OECD och Europarådet.

Henrik Wolff, professor, var rektor för Tekniska läroverket innan yrkeshögskolan Arcada grundades. Vid Arcada fungerade Wolff som rektor och VD fram till 2018. Wolff var initiativtagare till det europeiska nätverket European Network for European Universities of Applied Sciences (UASnet) och har genom åren varit engagerad i bl.a. Rektorsrådet Arene r.f. och Svenska tekniska vetenskapsakademien i Finland.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning	6
Nuläget inom högskoleväsendet, några reflektioner	10
Högskolorna i Finland	10
Högskolornas storlek	11
<i>I en nordisk jämförelse</i>	13
Studentrekrytering	16
Kompetens	17
<i>Utbildningsnivå</i>	17
<i>Kompetensnivå</i>	19
Examinsstrukturerna	20
Forskningen inom högskolorna	22
Högskolornas internationalisering	27
Högskolornas finansiering	29
Strukturella reformer	34
<i>I en internationell jämförelse</i>	37
Sammanfattning	39
Faktorer som kommer att påverka högskolornas verksamhet inom de kommande 15–20 åren	40
Kampen för miljön	40
Demografi, migration och urbanisering	41
Nya internationella styrkeförhållanden	44
Teknologi	44
Fortsatt lärande	45
Engelskans intrång	46
Slutsatser	48
Allmänna slutsatser gällande högskolorna i Finland	48
Konklusioner gällande den svenskspråkiga högskolan	50
Ministeriets roll	54
Rekommendationer	55
Källor	59
Referensgrupp	61
Noter	62

INLEDNING

Etableringen av Kungliga Akademien i Åbo år 1640, som den svenska stormaktens tredje universitet, innebar starten på akademisk utbildning i den östra riksdelen.

I och med att välfärdssamhället Finland började byggas upp efter krigen expanderade också både universitetsväsendet och den högre yrkesutbildningen. Utvecklingslagen från 1965 blev inledningen till att universitetsväsendet spreds över hela landet. Då grundades flera nya universitet och antalet studenter växte. Universiteten var inte längre de elithögskolor de tidigare varit.

Följande stora förändring inträffade på 1990-talet då yrkeshögskole-systemet infördes, först på försök och från 1996 med en egen lagstiftning. Man ville etablera en mera professionsinriktad högskolesektor vid sidan av universiteten. Redan då ansågs utbildningen av ingenjörer och sjukskötare vara på en internationell högskolenivå. Resursmässigt handlade yrkeshögskolreformen mest om att uppgradera och uppdatera befintlig högre yrkesutbildning. Målsättningen var att höja nivån på utbildningen och att höja utbildningsnivån i samhället. Några substantiella nya resurser tillfördes inte.

I och med reformen på 90-talet valde Finland den binära högskolemodellen med två parallella högskolesektorer, med olika uppgifter. Lagstiftningen definierar särdragen på följande sätt:

Universiteten har till uppgift att främja den fria forskningen och den vetenskapliga och konstnärliga bildningen, att meddela på forskning grundad högsta undervisning och att fostra de studerande till att tjäna fosterlandet och mänskligheten.

Yrkeshögskolorna har till uppgift att meddela sådan högskoleundervisning för yrkesinriktade expertuppgifter som baserar sig på arbetslivets och arbetslivsutvecklingens krav samt på forskning och konstnärliga och kulturella utgångspunkter och att stödja studerandenas yrkesutveckling.

Arbetsfördelningen är relativt tydlig och den finländska högskolemodellen fungerar enligt uppgift fortfarande som förebild för utvecklingen på annat håll, också i Europa. Våra högskolor har genom åren förbundit sig till de här diversifierande utvecklingslinjerna. Eftersom vi å andra sidan inte har en tradition av att tillåta sådana initiativ som avviker från den allmänna linjen, vet vi inte heller hur en alternativ högskolemodell hade slagit ut.

Det är rimligt att hävda att högskoleväsendet i Finland har utvecklats väl. Kvaliteten i högskoleutbildningen är sannolikt bättre än för 25 år sedan, innan yrkeshögskolereformen, och högskolenätet täcker numera väl hela landet. Konkurrensen mellan yrkeshögskolor och universitet har skapat en utvecklingsdynamik på vardera sidan. Det har dock också funnits en tendens att överdriva skillnaderna mellan sektorerna.

Å andra sidan finns det en del områden där det ännu finns rum för förbättringar.

Utbildningsnivån har förvisso stigit något sedan 1980-talet, men Finland har förlorat sin position som ett ledande land med avseende på utbildningsnivå. Enligt Finlands Akademi har forskningens kvalitet och genomslagskraft ökat under de senaste åren. Trots det når vi inte alltid upp till nivån i de viktigaste referensländerna. Vi har fortfarande problem med långa studietider och en relativt hög medelålder för nyblivna doktorer.

Också omgivningen förändras i snabb takt. Klimat- och miljöhotet ställer nya krav och förväntningar på att högskolorna skall kunna bidra till en bättre framtid för våra barn. Till de faktorer som påverkar högskolornas verksamhet i ett 15–20-års perspektiv hör också Kinas växande roll som högskolemässig stormakt, den teknologiska utvecklingens inverkan på vårt sätt att kommunicera och lära oss samt den demografiska utvecklingen i framförallt den så kallade gamla världen.

Här hemma utmanas högskolorna av att ungdomarna i ökad utsträckning väljer att söka sig utomlands för att studera, att högskole-

benägenheten sjunker och att nativiteten ligger på en rekordlåg nivå.

Vad betyder allt detta för utbildningen på tredje stadiet och speciellt för de svenska högskolorna i vårt land? Vilka åtgärder borde vi vidta för att högskolorna också i fortsättningen ska ligga i framkanten?

Tankesmedjan Magma har av författarna till denna rapport beställt en framåtblickande analys gällande möjligheter och hotbilder för högskolorna i Finland, med ett särskilt fokus på det finlandssvenska.

Vi ska försöka formulera en hållbar och helhetsmässig syn på de faktorer som kommer att reglera högskolornas verksamhet i ett 15-20-års perspektiv. Vi strävar efter att ge såväl allmängiltiga rekommendationer som rekommendationer särskilt för den svenskspråkiga högskoleverksamheten. Trots att den svenskspråkiga högskolan ges särskild uppmärksamhet, bör vi se den som en organisk del av högskoleväsendet i Finland, och den kan inte behandlas enbart som en separat entitet.

Undervisnings- och kulturministeriet har färdigställt en strategi för den högre utbildningen fram till 2030, *Ett förslag för Finland: Finland 100+*. En del rapporter utarbetas och har utarbetats på basis av den. Gemensamt för det mesta som har gjorts på den här fronten under de senaste åren är ett större fokus på substans än på form, på innehåll framom strukturer. Det är dock vår fasta uppfattning att det är viktigt att ifrågasätta också strukturerna. Det är de som skapar förutsättningarna för högskolornas verksamhet och definierar de yttre ramarna för hur de begränsade offentliga tillgångarna distribueras till högskolorna. Och det måste göras så klokt som möjligt.

Vi kommer att ställa oss den nödvändiga frågan om dualsystemet har spelat ut sin roll. Är det eventuellt så att den allmänt accepterade s.k. Bologna-processen de facto skulle förutsätta en bredare syn på diversitet inom den högre utbildningen än den vi har i dag?

Det är emellertid inte så att inte framtidsfrågorna skulle engagera högskolorna redan nu. En allmän uppfattning bland högskolefolk är att antalet institutioner fortfarande är för stort och att nätet av högskolor inte är hållbart. Men efter det går åsikterna isär om vad

som borde göras, och vem som borde göra det. En del initiativ, som också för sin del utmanar dualsystemet, har redan tagits i och med de högskolekoncerner som har bildats på olika håll i landet.

För vår rapport har vi intervjuat rektorer, styrelseordförande, studentorganisationer och utbildningspolitiska tjänstemän i Finland, OECD och EU. Vi har också tagit del av rapporter, artiklar och utredningar av betydelse för vårt arbete. Vi har sett en del på hur högskoleväsendet har utvecklats på annat håll i Europa och försökt analysera trender och orsakerna till dem.

Till stöd för vårt arbete har uppdragsgivaren utsett en referensgrupp, som kritiskt har tagit del av våra tankar under arbetets gång. Referensgruppen har sammanträtt tre gånger.

I huvudsak baserar vi ändå våra ståndpunkter på vår egen, gedigna, erfarenhet.

Vi hoppas att den här rapporten skall leda till en öppen och konstruktiv diskussion om den finländska högskolans förutsättningar i allmänhet och om den svenskspråkiga högskoleutbildningen i synnerhet. Vi hoppas också att rapporten skall leda till nödvändiga åtgärder på politisk nivå.

Vi tackar Tankesmedjan Magma för visat förtroende. Vi tackar också alla som i diskussioner och på annat sätt har bidragit, och som har bistått oss i att samla statistisk och annan information. Framförallt vill vi tacka referensgruppen som med ibland kritiska kommentarer har bidragit till att en del tillspetsade formuleringar och rekommendationer har blivit avrundade i kanterna.

Slutligen det självfallna: För våra synpunkter och rekommendationer svarar vi till alla delar själva.

Helsingfors i april 2019

Markku Linna

Vicehäradschef, tidigare kansli-
chef vid undervisningsministeriet

Henrik Wolff

Professor, rektor em.

1. NULÄGET INOM HÖGSKOLEVÄSENDET, NÅGRA REFLEKTIONER

I det här kapitlet kommer vi att analysera några särdrag i det finländska högskoleväsendet i dag. De frågor vi här tar upp är viktiga för vår analys om vart vi är på väg, men de är på intet sätt uttömmande.

Högskolorna i Finland

Utbudet av högskoleutbildning expanderade kraftigt världen över på 1990-talet. Man talade allmänt om massifiering ("massification") för att beskriva utvecklingen. Finlands svar på den trenden blev yrkeshögskolorna. Initiativet till den här utvidgningen av högskoleväsendet lanserades år 1989. De första yrkeshögskolorna inleddes som temporära försök redan 1991 och yrkeshögskolelagen, som gjorde det möjligt att etablera permanenta högskolor, trädde i kraft 1995. Finland fick den duala, ofta också kallad binära, struktur som högskoleväsendet i dag har. Motsvarande struktur med universitet och yrkeshögskolor (eller professionshögskolor, i fortsättningen används benämningarna parallellt) finns i dag i ett dussintal länder i Europa. I denna text används termen högskola som ett övergripande begrepp för universitet och yrkeshögskola.

Misstänksamheten mot de nya högskoleuppstickarna var i början stor, särskilt inom den akademiska världen men också inom en del politiska kretsar. Nu, 25 år senare, är det ändå rimligt att hävda att vårt duala högskolesystem, efter en trevande start, fungerar bra och att arbetsfördelningen mellan högskoleväsendets två pelare i det stora hela fungerar friktionsfritt. Målet att höja nivån på utbildningen kan man anse att har uppnåtts.

För närvarande finns det 39 högskolor i vårt land: 14 universitet och 25 yrkeshögskolor. Bland universiteten lyder Försvarshögskolan under försvarsmakten, Polisyrkeshögskolan hör till inrikesministeriets förvaltningsområde och Högskolan på Åland, som i

huvudsak ger yrkeshögskoleutbildning, lyder under den åländska landskapsregeringen.

Universiteten, förutom de två stiftelseuniversiteten Aalto-universitetet och Tammerfors universitet, är offentlighetsrättsliga samfund. Försvarshögskolan är en myndighet. Yrkeshögskolorna, förutom Polisyrkeshögskolan och Högskolan på Åland, är aktiebolag. Polisyrkeshögskolan är en myndighet liksom tillsvidare också Högskolan på Åland.

Arcada, Hanken, Novia och Åbo Akademi samt Högskolan på Åland är svenskspråkiga högskolor. Aalto-universitetet, Försvarshögskolan, Helsingfors universitet, Konsthögskolan och Polisyrkeshögskolan är tvåspråkiga högskolor i den bemärkelsen att examina kan avläggas och utbildning ges såväl på svenska som på finska. Också Humanistinen ammattikorkeakoulu har ett svenskspråkigt utbildningsansvar i teckenspråk.

Vi kommer i den här rapporten att begränsa oss till de högskolor som faller inom undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde. Det betyder att Försvarshögskolan, Polisyrkeshögskolan och Högskolan på Åland lämnas utanför.

Högskolornas storlek

År 2017 uppgick totalantalet studenter i de finländska högskolorna till drygt 301 000. Antalet har minskat kontinuerligt under innevarande decennium. Nedgången från 2010 till 2017 var 4,5 %. Minskningen gäller såväl yrkeshögskolorna som universiteten, i ungefär samma proportion.

För de svenskspråkiga högskolornas del var nedgången i studentantal under samma period 3,5 %, dvs. något mindre. Utmärkande för den svenskspråkiga utvecklingen var att minskningen i sin helhet belastade yrkeshögskolorna.

Studenterna fördelar sig rätt jämt mellan högskolesektorerna, 53 % i universiteten och 47 % i yrkeshögskolorna. Bland svenskspråkiga är universitetsbenägenheten något större, 61 %.

Bild 1. Antal högskolestuderande i Finland år 2017; universitet och yrkeshögskolor.

2017	Universitet	Yrkeshögskola	Totalt
Totalantal studenter	157 732	143 519	301 251
Nya studenter	20 266	37 573	57 839

Källa: Vipunen

Totalantalet studenter 301 000 fördelat på 36 högskolor ger en medelstorlek på 8 400 studenter; universitetens medelstorlek är 12 100 och yrkeshögskolornas 6 200. Helsingfors universitet har drygt 30 000 studenter och därutöver har endast Tammerfors nya fusionerade universitet över 20 000 studenter. Enligt den omfattande databasen Vipunen, som upprätthålls av utbildningsstyrelsen,¹ hade år 2017 ytterligare åtta högskolor (av vilka tre yrkeshögskolor) mellan 10 000 och 20 000 studenter. Hela 15 högskolor, av vilka tio yrkeshögskolor, hade färre än 5 000 studenter.

De svenskspråkiga högskolorna är små, med en medelstorlek på knappt 3 800 studenter. De svenskspråkiga studenterna är starkt koncentrerade till de svensk- och tvåspråkiga högskolorna. Av de knappt 16 000 studenter som angett svenska som modersmål år 2017 studerade nästan 14 100 eller 88 % vid någon av de svensk- eller tvåspråkiga högskolorna (varav 70 % vid en svenskspråkig högskola), vilket betyder att nästan 1 900 svenskspråkiga studenter studerade vid en helt finskspråkig högskola. Det fanns studenter med svenska som modersmål i samtliga högskolor. Huvudstadsregionen har den största koncentrationen av svenskspråkiga studenter: 43 % av de studenter som har svenska som modersmål studerade år 2017 i någon av högskolorna i Helsingfors, Esbo eller Vanda.

I de svenskspråkiga högskolorna anger minst 2/3 av studenterna svenska som modersmål (Bild 2).

Bild 2. Antal och andel studerande vid de svenskspråkiga högskolorna enligt modersmål.

2017	Studenter	Svenskspr. studenter	Andel sv. studenter	Finskspr. studenter	Andel fi. studenter	Studenter övr. språk	Andel övr. språk
Arcada	2 665	1 763	66,2 %	415	15,6 %	487	18,3 %
Hanken	2 545	1 643	64,6 %	636	25,0 %	266	10,5 %
Novia	4 049	3 190	78,8 %	507	12,5 %	352	8,7 %
Åbo Akademi	5 844	4 253	72,8 %	904	15,5 %	687	11,8 %
Sammanlagt	15 103	10 849	71,8 %	2462	16,3 %	1 792	11,9 %

Källa: Vipunen

I de tvåspråkiga högskolorna är den svenska andelen naturligtvis lägre (Bild 3).

Bild 3. Antal och andel studerande vid de tvåspråkiga högskolorna enligt modersmål.

2017	Studenter	Svenskspr. studenter	Andel sv. studenter	Finskspr. studenter	Andel fi. studenter	Studenter övr. språk	Andel övr. språk
Aalto	17 346	788	4,5 %	13 481	77,7 %	3 077	17,7 %
Helsingf. univ	33 227	2 353	7,1 %	28 020	84,3 %	2 854	8,6 %
Konstuniv.	1 968	98	5,0 %	1 538	78,2 %	332	16,9 %
Sammanlagt	52 541	3 239	6,2 %	43 039	81,9 %	6 263	11,9 %

Källa: Vipunen

Bild 2 och 3 visar också att andelen studenter med annat modersmål än svenska och finska utgör en betydande del av studentpopulationen. I de tvåspråkiga högskolorna är gruppen *svenskspråkiga studenter* mindre än gruppen övriga språk.

I en nordisk jämförelse

Det är inte alldeles lätt att göra direkta jämförelser med högskolorna i de övriga nordiska länderna, delvis på grund av att de övriga nordiska länderna har en sektor med privata och specialiserade institutioner, som kan ha några tio- eller hundratals studenter. I vilken grad de privata institutionerna hör till den offentligt finansierade

högskolesektorn varierar också. Den här sektorns betydelse för helhetsbilden är ändå marginell. Ytterligare en skillnad är att i synnerhet Danmark har en relativt omfattande kortare utbildning på tredje stadiet som inte leder till en egentlig högskoleexamen (jfr t.ex. de tidigare teknikerutbildningarna i Finland). Den korta utbildningen ges i regel i professionshögskolorna. Det går ändå att få fram indikativa storleksordningar ur respektive lands officiella statistik. I den följande jämförelsen har vi, där det har varit möjligt, konsekvent utelämnat högskolor inom försvars- och säkerhetsbranscherna.

Sverige har en enhetslagstiftning för hela högskoleväsendet och inte samma tydliga binära struktur som Finland och Danmark. Högskolornas profiler varierar mera mångsidigt mellan *renodlade universitet* och *typiska professionshögskolor*. Men om man delar upp högskolorna i å ena sidan universitet och å andra sidan högskolor utan universitetsstatus, ligger ca 75 % av studenterna vid ett universitet.

För Danmarks del är motsvarande andel något under 70 %. Norge har en utveckling som närmar sig den svenska. Från att ha haft en någorlunda tydlig uppdelning mellan yrkeshögskolor (i Norge regionala högskolor) och universitet, håller yrkeshögskolorna på att via en omfattande fusionsprocess antingen uppgå i existerande universitet, eller själva "uppgraderas" till sådana. Idag finns endast en handfull renodlade professionshögskolor kvar.

I Finland är fördelningen mellan professionshögskolestudenter och universitetsstudenter som ovan framkommit mera jämn, förutom för den svenskspråkiga utbildningens del som mera följer "den nordiska trenden".

Omfattningen av högskoleutbildningen kan mätas med antalet studieplatser som erbjuds i förhållande till befolkningens storlek. På basis av respektive lands officiella statistik har vi i Finland en väldimensionerad högskolesektor med 55 studieplatser per 1000 invånare. Norge kommer upp till samma nivå, medan Sverige och Danmark stannar på 45 studieplatser per 1 000 invånare.

En annan fråga är sedan högskolornas storlek. Sverige har 30 stat-

liga högskolor (17 med status som universitet), med ett sammanlagt studentantal på 456 000 studenter. Det ger en genomsnittlig storlek på 15 200 studenter. Det största universitetet, Stockholms universitet, har över 40 000 studenter, tre övriga har över 30 000 studenter och ytterligare tre över 20 000. Fyra högskolor har färre än 5 000 studenter. Utöver detta finns det ca 3 000 studenter i fem konsthögskolor och ytterligare 5 000 i 13 privata utbildningar med mellan fem (!) och 1 500 studenter. Vi noterade ovan att hela 15 av de finländska högskolorna har färre än 5 000 studenter.

Norge har 30 egentliga högskolor, statliga och privata, med en genomsnittstorlek på 8 900 studenter. Utöver detta finns det drygt 20 privata institutioner som har ackrediterade utbildningar på tredje stadiet, utan att de som institutioner räknas till högskolorna.

I Danmark finns åtta universitet och nio professionshögskolor med en medelstorlek på 13 700 studenter. Utöver detta finns det en handfull arkitektur-, design- och konsthögskolor samt handelsskolor, som i huvudsak ger kortare tvååriga utbildningar och till en mindre del även beviljar BA-examina. De här handelsutbildningarna håller, åtminstone i vissa fall, på att inkorporeras i professionshögskolorna.

Såsom tidigare har konstaterats har Finlands 36 högskolor en genomsnittstorlek på 8 400 studenter.

Ett sätt att mäta högskolenätets utbredning, eller splittring, är att se på antalet högskolor per 1 miljon invånare. För Finlands del är detta antal 6,5 och för de övriga nordiska ländernas del:

- Sverige 4,1 samt ett antal små privata utbildningar
- Norge 5,7 samt ett antal små privata utbildningar
- Danmark 4,6 samt konsthögskolor och handelsskolor

Trots att den här nordiska jämförelsen till vissa delar blir inexakt på grund av faktorer som nämnts tidigare, är helhetsbilden ändå klar. Högskoleväsendet är mera splittrat i Finland än i de övriga nordiska länderna. De konsolideringsprocesser som har inletts inom de statliga högskolesektorerna har varit mera målinriktade

och systematiska i Sverige, Norge och Danmark än i Finland, med synliga resultat i fråga om högskolenätet.

Studentrekrytering

Trots att årsklasserna minskade med 13 % under 1900-talets sista decennium, från 65 400 år 1991 till 56 700 år 2000, har antalet antagna studenter till högskolorna varit stabilt under hela 2010-talet.

Bild 4. Antalet antagna studerande till universitet och yrkeshögskolor i Finland mellan åren 2010 och 2017.

År	Universitet	Yrkeshögskola	Nya studenter sammanlagt
2010	19 988	39 106	59 094
2011	20 119	38 662	58 781
2012	19 825	38 084	57 909
2013	20 188	37 301	57 489
2014	20 852	38 274	59 126
2015	20 745	38 294	59 039
2016	20 943	38 194	59 137
2017	20 266	37 573	57 839

Källa: Vipunen

De som år 2017 var 19–21 år gamla föddes mellan 1996 och 1998. I vårt land föddes under dessa år i genomsnitt 59 000 barn per år, dvs. i det närmaste lika många som år 2017 antogs till någon högskola. De utländska nya examensstudenternas (dvs. studenter med annat modersmål än svenska eller finska) andel var 10 % år 2017. I mängden av nya studenter ingår alltså sannolikt en betydande andel sådana som redan tidigare har minst en studieplats vid en högskola.

Våren 2017 deltog sammanlagt nästan 170 000 enskilda individer i den centraliserade ansökan till högskolorna (källa: Vipunen). Av dessa hade drygt 140 000 uppgett svenska eller finska som mo-

dersmål. Gruppen finska innefattar även samiska. Av de sökande kunde 35 % erbjudas studieplats, av vilka 6,3 % avstod från att ta emot den. De svenskspråkiga studenterna utgjorde 3,8 % av de sökande och 4,8 % av de antagna.

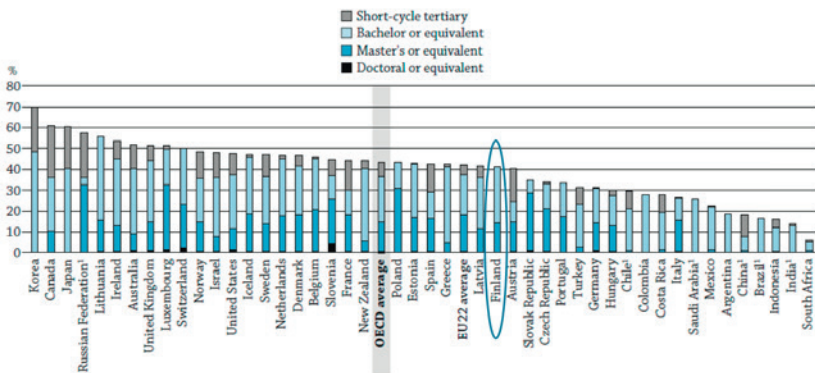
En av målsättningarna med det centraliserade urvalsförfarandet är att det enbart ska gälla studenter utan tidigare studieplats. Om och när så sker kommer det att ha betydande konsekvenser för de högskolor som är mindre attraktiva. Studenterna kommer inte att räckta till för alla.

Kompetens

Utbildningsnivå

I undervisnings- och kulturministeriets vision för högskoleutbildning och forskning 2030² uppställs målet att minst hälften av alla 25–34-åringar ska ha en högskoleexamen. Målsättningen motiveras med att Finland har tappat terräng från att ha hört till de bäst utbildade länderna inom OECD, till ett ligga under genomsnittet för såväl OECD som för EU22³-länderna (Bild 5).

Bild 5. Andelen 25–34-åringar med en examen på tredje stadiet, enligt land.

OECD Education at a Glance 2018

Det är till en del en definitionsfråga hur väl Finland klarar sig i jämförelsen. Om man inte beaktar de korta utbildningarna (nivå 5 enligt den europeiska kvalifikationsramen, short-cycle tertiary i bilden ovan), dvs. utbildningar som är kortare än tre år och inte leder till en egentlig högskoleexamen, så blir utfallet för Finlands del bättre än genomsnittet. Men det är skäl att minnas att när t.ex. utbildningen av tekniker upphörde, gjordes det i avsikt att ersätta den med en ingenjörutbildning. Om konsekvensen av nedläggningen har varit att utbildningsnivån som helhet har sjunkit, har beslutet inte lett till önskat resultat. Nu ger denna statistik inte grund för en definitiv bedömning, men reflektionen är bestickande.

De senaste regeringarna har på olika sätt försökt forcera studietakten för att på det sättet höja utbildningsnivån, bland annat genom att binda studiestödet till studieprestationer och införa en prestationsbaserad finansieringsmodell för högskolorna. Trots detta har utbildningsnivån inte förbättrats i samma takt som i de övriga länderna.

Aleksi Kalenius och Hannu Karhunen⁴ har undersökt vad den långsamma takten kan bero på. De pekar på två förklarande trender. För det första sjönk gymnasiebenägenheten från 55 % av årsklassen 2003 till under 50 % år 2012, varefter den igen har stigit till 53 % år 2016. Det verkar dock som om gymnasiebenägenheten skulle ha stabiliserats på en nivå under toppåren i början av seklet.

Gymnasieutbildningen har varit den huvudsakliga basnivån för högskolestudier. Med ovanstående utveckling blir det viktigt att ytterligare utveckla möjligheterna till högskolestudier också med en yrkesutbildning som bas.

För det andra har det blivit vanligare att ungdomar håller mellanår efter gymnasiet och innan de inleder högskolestudier. Det leder till att examen tas i en allt högre ålder. Det betyder i sin tur att en större andel av 25–34-åringarna inte (ännu) har hunnit avlägga examen på högre nivå.

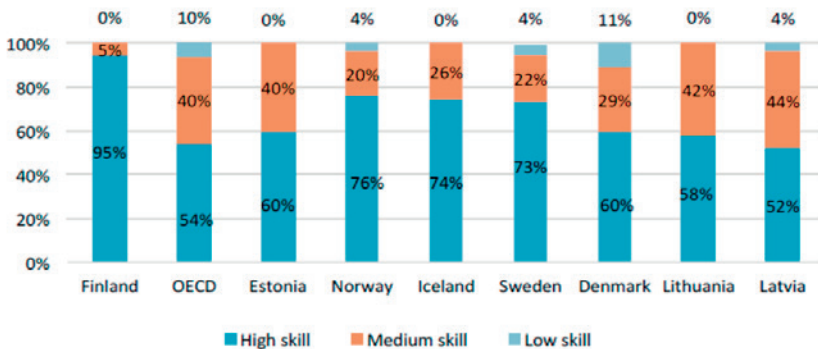
Vi gör bedömningen, beaktande diskussionen i ovan, att den långsamma ökningen i utbildningsnivå mera handlar om hela ut-

bildningssystemets effektivitet än om hur stort utbudet av högre utbildning är.

Kompetensnivå

Den engelska termen *skill* eller *skills* är svåröversättbar till svenska, det närmaste begreppet är kanske *färdighet/färdigheter*. Organisationen för ekonomisk och kulturell utveckling, OECD, driver projektet *Skills for Jobs*, som på färdighetsnivå analyserar hur tillgången på arbetskraft möter efterfrågan på arbetsmarknaden. Inom ramen för projektet produceras också landsvisa analyser. Finlands ”country note”⁵ pekar bl.a. på att Finland är det land inom OECD med det största relativa underskottet på ”high level competencies”⁶ (Bild 6).

Bild 6. Kompetens- underskott enligt färdighetsnivå (blå = hög, orange = mellan, och ljusblå = låg).

Källa: OECD: Skills for Jobs/Finland country note 2018

Bilden ovan anger enbart det relativa underskottet i ett land, och säger ingenting om hur väl utbildningen i absoluta siffror möter behoven på arbetsmarknaden och i samhället. I Finland är denna matchning något bättre än i OECD i genomsnitt. Enligt samma analys har vi i vårt land ett kunskapsunderskott framförallt inom informationsteknik, elektronik och matematik.

Man kan förhålla sig skeptiskt till utredningar av det här slaget. Principen med att arbetet (exakt) ska motsvara utbildningen blir också mindre relevant ju högre utbildningsnivån är. Den ger i alla fall ett tydligt stöd för tanken att höja utbildningsnivån i samhället. Den understryker också behovet av fortsatt (livslångt) lärande och att grundutbildningen skall ge färdigheter för detta.

Examensstrukturerna

Yrkehögskolorna etablerades som en mera professionsinriktad utbildning i förhållande till universiteten och deras examina är formellt likställda med universitetsexamina. En yrkeshögskoleexamen är en lägre högskoleexamen och en högre yrkeshögskoleexamen en högre högskoleexamen.

År 1999 undertecknades den s.k. Bolognadeklarationen av 29 länder, sedermera har antalet länder som anslutit sig stigit till 47. Avsikten med deklarationen är att harmonisera examensstrukturerna inom de högre utbildningarna, både för att öka förståelsen för de olika ländernas utbildningar och för att underlätta studentutbyte länderna emellan. Tanken har varit att alla utbildningar ska delas in i cykler. Den första cykeln (BA) omfattar 3–4 år, andra cykeln (MA) 1–2 år, så att BA + MA totalt omfattar 5 år samt tredje cykeln (PhD). Till Bolognaprocessens principer hör också att rörligheten mellan cyklerna skall vara så smidig som möjligt.

I Finland har rörligheten mellan examina inte fungerat enligt Bolognas principer. Övergången från en BA-examen vid yrkeshögskola till en magisterutbildning vid ett universitet har inte varit enkel och har ibland förutsatt tilläggsstudier, t.o.m. inom samma utbildningsområde. Situationen har förbättrats under senare år, men är fortfarande inte tillfredsställande. Inom yrkehögskolorna kan man fortsätta till en högre utbildning enbart inom samma examensområde. Inte heller inom universiteten är det alltid enkelt att byta utbildningsområde mellan den första och andra cykeln.

Examensstrukturen är alltför rigid, och kan vara en orsak till både

avbrutna studier och dubbelexamina. En onödigt rigid examensstruktur innebär alltid extra kostnader för någon, oftast för studenterna.

Ett annat problem är att yrkeshögskolorna inte kan använda benämningarna kandidat och magister för sina examina, utan är bundna till benämningarna *yrkeshögskoleexamen* respektive *högre yrkeshögskoleexamen* inom området för examen (t.ex. teknik, social- och hälsovård, kultur). Vi känner åtminstone till några fall där dessa, för en utomstående i vissa fall obegripliga, examensbenämningar har lett till svårigheter med att få en examen godkänd som högskoleexamen i Sverige. Den här begreppsförbistringen är allvarlig och handlar i sista hand om studenternas rättsskydd.

Den tydlighet som Bolognaprocessen förutsätter gällande examina och rörligheten mellan examensnivåerna har inte genomförts konsekvent. Bolognadeklarationen förutsätter att examina vid yrkeshögskolor och universitet skall kunna uppfattas som likvärdiga och likställda trots olika innehåll.

I samband med yrkeshögskolereformen slopades de kortare examina på tredje stadiet. Kritiken från näringslivets sida framförallt mot att den tidigare teknikerexamen slopades har sedan dess fortsatt med varierande intensitet. På en övergripande nivå kan man, som vi tidigare har konstaterat, se att en förklaring till att Finland förlorat terräng till övriga länder i fråga om utbildningsnivå, är just avsaknaden av en ”short-cycle”-utbildning. Yrkeshögskoleexamina har inte ersatt de kortare examina på tredje stadiet. **Det är motiverat att på nytt överväga att införa de kortare examina.**

Välfärdsområdet i stort kommer sannolikt att drabbas av en betydande brist på personal på grund av ökad livslängd och sjunkande nativitet. Samtidigt är i synnerhet socialvården kraftigt reglerad vad gäller behörighetsvillkor för uppgifter inom såväl socialt arbete som inom åldringsvård och barnomsorg. En granskning av behörighetsvillkoren kunde underlätta tillgången på arbetskraft och bidra till en mer flexibel examensstruktur. **Vi rekommenderar att behörighetskraven inom den sociala sektorn omprövas.**

Överlappande utbildningar lyfts ofta upp som ett speciellt problem för de svenska utbildningarna. Merkantil högskoleutbildning ges i dag vid sammanlagt sex högskoleenheter, två var på alla tre svenska huvudorter, Helsingfors, Vasa och Åbo. Teknisk utbildning ges på svenska vid Arcada, Novia och Åbo Akademi samt dessutom vid Aalto-universitetet. Likaså ges utbildning inom vård vid såväl Arcada i Helsingfors som vid Novia i både Vasa och Åbo samt vid Åbo Akademi i Vasa. Detsamma gäller det sociala området, inom vilket dessutom Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet utbildar socialarbetare. Inom kultur- och mediaområdet utbildar Arcada inom mediekultur och kulturproducentkap, Svenska social- och kommunalhögskolan inom journalistik och kommunikation, Novia inom den kreativa kulturbranschen och Konstuniversitetet inom teaterbranschen. Ytterligare har såväl Helsingfors universitet som Åbo Akademi lärarutbildning på svenska, och därutöver dubblerar de två universiteterna flera akademiska discipliner. Överlappningarna understryker effekten av litenhet inom de oftast redan i övrigt små högskolorna.

Samordningsdelegationen⁷ har under flera års tid försökt arbeta för en bättre arbetsfördelning med få och magra resultat.

Högskoleutbildningen på svenska bör stödas i alla tre regioner och en viss överlappning kan alltså inte undvikas. Däremot borde resurserna för utbildningen och hur utbildningen genomförs samordnas bättre än i dag.

Forskningen inom högskolorna

Universitetens redovisade insatser för forskning har, enligt Utbildningsstyrelsens statistiska tjänst Vipunen, under tiden 2012–2017 ökat med nominellt 6 %, och uppgick 2017 till 1,32 miljarder euro. De viktigaste finansieringskällorna var ministeriets basfinansiering (49 %), Finlands Akademi (23 %), Business Finland (f.d. Tekes, 7 %) och EU:s ramprogram (H2020, 5 %). Här kan noteras att basfinan-

seringen ökade med 18 % under perioden. Akademifinansieringen ökade med 23 % medan finansieringen från Business Finland sjönk med 32 %. Finansieringen från ramprogrammen FP7/Horizon 2020 har ökat med 30 % sedan 2012, men har hållit sig rätt stabilt på 60 miljoner euro per år sedan 2014 (Bild 7).

Ombildningen av Tekes till dagens Business Finland har haft påfallande negativa konsekvenser för universitetens forskningsfinansiering.

Bild 7. Universitetens forskningsfinansiering per finansieringskälla (tusen €).

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Sammanlagt
UKM basfinansiering	511,734	542,933	530,665	620,110	629,738	606,062	642,909	4,084,153
Finlands akademi	243,231	251,348	266,994	262,756	273,158	288,807	303,562	1,889,855
Business Finland	129,004	133,725	128,813	116,984	111,228	103,864	90,349	813,968
Ministerier	55,177	64,338	45,713	41,587	31,485	32,750	30,218	301,268
Kommuner	22,753	17,937	16,436	15,022	13,572	11,403	11,525	108,649
Övrig offentlig finansiering	28,634	25,122	11,041	9,698	9,574	10,422	8,973	103,465
Inhemska stiftelser och fonder	43,106	42,864	45,169	45,316	48,839	50,628	58,474	334,396
Inhemska företag	62,090	57,337	54,842	44,106	43,628	40,637	36,439	339,079
Utländska företag	11,977	12,864	12,966	12,707	12,513	14,109	15,436	92,572
EU ramprogram	42,712	46,681	47,707	57,456	59,565	61,621	60,537	376,278
Övrig EU-finansiering	19,880	23,216	23,093	18,362	9,471	14,221	15,863	124,107
Utländska stiftelser och fonder	4,782	6,368	5,727	5,591	7,680	6,094	6,328	42,569
Internationella organisationer	659	653	491	477	301	335	227	3,143
Övrig utländsk finansiering	8,479	8,763	10,585	10,911	10,836	13,265	13,925	76,765
Högskolornas egna medel	10,700	10,633	15,467	14,686	16,288	20,060	24,514	112,349
Sammanlagt	1,194,917	1,244,783	1,215,711	1,275,768	1,277,878	1,274,279	1,319,280	8,802,615

Källa: Vipunen, tabellen sammanställd av Otto Auranen

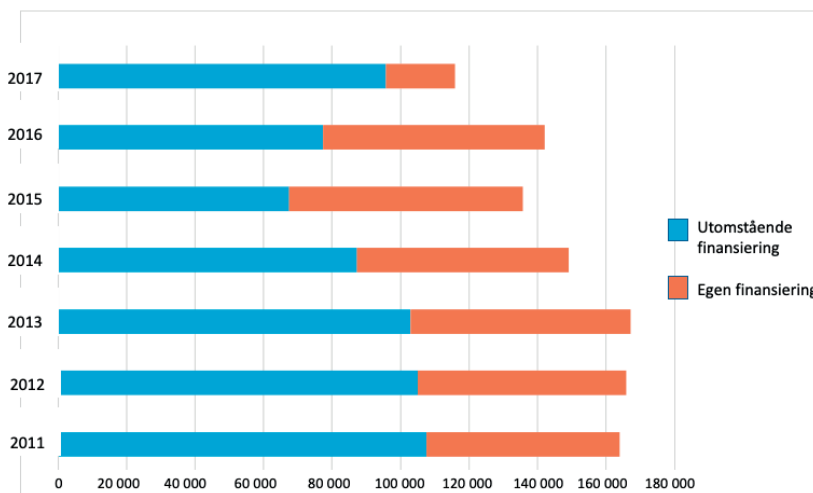
Finansieringen för forskning är inom yrkeshögskolorna på en blygsam nivå och uppgick år 2017 till 116 miljoner euro. Det är 30 % mindre än år 2012 och endast 9 % av den finansiering som tillfaller forskningen inom universiteten (Bild 8).

Den största orsaken till forskningens minskande betydelse i yrkeshögskolorna är att den egna finansieringen har minskat drastiskt. Det är självfallet inte en hållbar situation.

De viktigaste finansieringskällorna år 2017 var för yrkeshögskolornas del EU:s sammanhållningsfond, den europeiska regionala utvecklingsfonden ERDF och Europas socialfond ESF m.fl., som tillsammans stod för 30 % av finansieringen.

För de svenskspråkiga högskolornas del satsade Hanken och Åbo Akademi sammanlagt 51,4 miljoner euro på forskning år 2017, motsvarande 3,9 % av universitetens totalinsats. För Arcadas och No-

Bild 8. Forskningsfinansiering vid yrkeshögskolorna, enligt finansieringskälla, tusen € (blå = utomstående finansiering, orange = egen finansiering).

Källa: Vipunen, bilden sammanställd av Otto Auranen

vias del var motsvarande totalbelopp 6,43 miljoner euro, eller 5,5 % av yrkeshögskolornas totalinsats. I synnerhet de svenska yrkeshögskolorna satsar relativt sett mycket på forskning inom sin sektor.

Finlands Akademi ger vartannat år ut en rapport om forskningen i Finland. Den senaste rapporten *Vetenskapens tillstånd 2018*⁸ lanserades i slutet av 2018. Den ger en relativt heltäckande och välformulerad beskrivning av hur forskningen har utvecklats i termer av insatser och utfall.

Det är inte motiverat att här upprepa eller redovisa för alla synpunkter i analysen. Några kommentarer och reflektioner med intresse för vår utredning är ändå på sin plats.

Nedgången i såväl den offentliga som den privata finansieringen syns i minskade personalinsatser för forskning i högskolorna. Mellan åren 2012 och 2017 har forsknings- och undervisningspersonalens arbetstid allokerad för forskning sjunkit med 4 % i universiteten och med hela 11 % i yrkeshögskolorna. När det gäller personal

inom stödfunktionerna har minskningen varit ännu större.

Antalet vetenskapliga publikationer i relation till befolkningens mängden är påfallande stort i Finland. När det gäller topp 10-indexet, som är en central mätare på kvaliteten på och betydelsen av vetenskapliga publikationer, har Finland förbättrat utfallet från 1,02 för perioden 2007–2010 till 1,12 för perioden 2012–2015, i förhållande till det globala medelvärdet 1,0. Trots denna i och för sig positiva utveckling är nivån fortfarande lägre än för vissa centrala referensländer såsom Nederländerna (1,43), Danmark (1,36), Sverige (1,23) och Irland (1,22).

Andelen internationella sampublikationer har enligt rapporten stigit märkbart för perioden 2012–2015 jämfört med situationen tio år tidigare, från 22 % till 32 % av samtliga publikationer. Tillväxten är substantiell också i jämförelse med övriga länder, men andelen är fortfarande lägre än i de viktigaste referensländerna, de nordiska inbegripet. För specifikt yrkeshögskolornas del är andelen och antalet internationella sampublikationer litet.

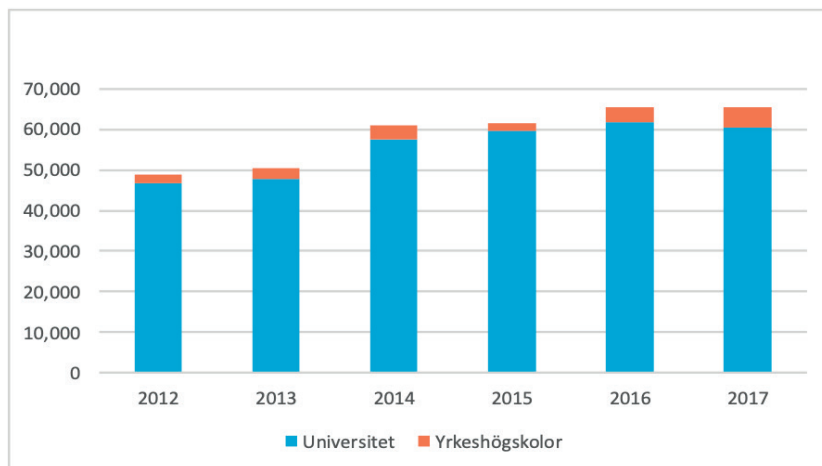
Det går inte att få fram specifika siffror för de svenska högskolornas del ur rapporten Vetenskapens tillstånd, men Vipunen ger en bild av hur omfattande t.ex. publikationsverksamheten är i de svenska högskolorna i relation till hela landet. Hanken och Åbo Akademi producerade år 2017 4,8 % av samtliga vetenskapliga artiklar och monografier bland universiteten, medan Arcadas och Novias motsvarande andel bland yrkeshögskolorna uppgick till 7,3.

En central mätare på forskningens kvalitet och genomslagskraft är hur väl högskolorna lyckas få finansiering från de europeiska ramprogrammen för forskning.

Under perioden 2014–2016 klarade sig Finland hyggligt, men inte excellent, när det gäller finansiering från forskningsramprogrammet Horizon 2020. Ansökningarna från Finland utgjorde under de aktuella åren 2,2 % av totalantalet ansökningar. Av de finländska projekten beviljades 14 % finansiering. Detta är sämre än medeltalet 14,8 % för alla medlemsländer, och sämre än t.ex. Sverige och Danmark (vardera 16 %).⁹

För universitetens del har ramprogramfinansieringen hållit sig kring totalt 60 miljoner euro per år under de senaste åren. För yrkeshögskolornas del är finansieringsnivån blygsam, men följer dock en växande trend. År 2017 var totalbidraget till yrkeshögskolorna 4,9 miljoner euro (Bild 9).

Bild 9. Finansiering från EU:s ramprogram Horizon 2020 till Finlands högskolor åren 2012–2017 (tusen €).

Källa: Vipunen

För de fyra svenskspråkiga högskolornas del uppgick H2020-finansieringen 2017 till sammanlagt 2,6 miljoner euro.

Europeiska kommissionen har i sitt förslag till nytt ramprogram för forskning och innovation för åren 2021–2027, *Horizon Europe*, ytterligare betonat behovet av problemfokuserad, eller fenomenbaserad, forskning vid sidan av den vetenskapliga grundforskningen. Trots att detta betonades redan i det tidigare ramprogrammet Horizon 2020, och att just tillämpad forskning för snabba innovationer är kärnan i yrkeshögskolornas forskningsprofil, har yrkeshögskolornas framgångar när det gäller europeisk forskningsfinansiering förblivit anspråkslösa. Det här är vi i Finland inte ensamma om, utan det gäl-

ler yrkeshögskolorna generellt i Europa, med vissa undantag såsom Irland och Schweiz. Vi anser att tillkortakommandena hos oss till en betydande del kan förklaras med resursbrist. De i genomsnitt små och lågt forskningsfinansierade yrkeshögskolorna är en del av resursbristen. Konkurrenskraften om internationell forskningsfinansiering korrelerar med hur väl högskolorna finansieras nationellt.

Sammanfattningsvis kan man dra slutsatsen att forskningen i Finland nog utvecklas, såväl i fråga om omfattning som kvalitet och genomslagskraft, i en positiv riktning. Ännu finns det mycket att göra om vårt land skall uppnå en position som ledande kunskapsland i världen. Man kan fråga sig om det är tillräckligt effektivt att splittra resurserna på 36 högskolor, och om inte den forskningskompetens som finns i yrkeshögskolorna borde utnyttjas bättre.

I en separat kommentar lyfter också rapporten Vetenskapens tillstånd upp den fenomenbaserade forskningen som ett nytt ”forskningsområde”. En utveckling i den riktningen understryker behovet att föra vetenskaplig grundforskning, tillämpad forskning och innovationsverksamhet närmare varandra. Också på det här sättet förenas uppdragen för universitet och yrkeshögskolor.

Högskolornas internationalisering

Internationaliseringen har varit ett långvarigt tema i den finländska högskoldebatten.

Ett sätt att mäta hur internationaliserad en högskola är anses vara antalet utländska studenter. Det är svårt att få exakt information om antalet utländska studenter i våra högskolor, men Vipunens klassificering av studenter på basis av modersmål – svenska, finska (inkl. samiska) och övriga – ger en indikation. Gruppen övriga innehåller visserligen till en betydande del första och andra generationens invandrare i Finland, men ger ändå en fingervisning om hur väl högskolorna har internationaliserats.

Andelen studenter med annat modersmål än svenska eller finska

är växande i hela landet och är i det närmaste dubbelt så stor (9,6 %) som den andel studenter som uppger svenska som modersmål (5,3 %) (Bild 10).

Bild 10. Antal och andel studerande vid alla högskolor i Finland enligt modersmål (2017).

2017	Studenter	Svenska studenter	Andel sv. studenter	Finska studenter	Andel fi. studenter	Studenter övr. språk	Andel övr. språk
Alla högskolor	301 251	15 962	5,3 %	257 134	85,4 %	28 972	9,6 %

Källa: Vipunen

Av de studenter som inledde studierna år 2017 utgjorde de (på detta sätt definierade) utländska studenterna 13,6 %. Det här tyder på att andelen utländska studenter inom högskolorna är växande.

I de svenskspråkiga högskolorna hade Arcada 18,3 %, Åbo Akademi 11,8 %, Hanken 10,5 % och Novia 8,7 % utländska studenter. Arcadas relativa andel är den näst högsta i landet (efter Centria i Mellersta Österbotten).

I absoluta siffror hade Aalto (3 077) det största antalet studenter med annat modersmål än svenska eller finska, följt av Helsingfors universitet (2 854) och Metropolia (2 100). Värt att notera är att dessa tre var för sig hade flera utländska studenter än de fyra svenska högskolorna tillsammans.

Tillväxten i antalet utländska studenter är ett resultat av en målmedveten strategi. De intervjuer vi gjorde inför den här rapporten gav vid handen att flera högskolor gör betydande satsningar för att stärka sin internationella framtoning. Strävan bottnar till en betydande del i ett uppenbart behov att kompensera för den presumtiva minskningen av inhemska studenter. En enskild högskola kan möjligen med betydande finansiella och andra insatser lyckas uppnå en position som en långsiktigt hållbar och lönsam internationell högskola. Men att detta skulle kunna gälla över hela linjen ställer vi oss skeptiska till. Enligt de experter inom OECD vi talat med söker

sig de internationellt rörliga studenterna i första hand till länder med engelska som ett samhällsbärande språk och med en samhällsstruktur som stöder mångkulturalitet.

Från och med år 2017 ålades högskolorna att uppbära terminsavgifter av studenter från länder utanför det europeiska samarbetsområdet, EU och EEA. Avgifterna fastslogs till minst 1 500 euro per år. Samtidigt blev högskolorna skyldiga att upprätta ett stipendiesystem för studenterna. I allmänhet är stipendierna åt betalande studenter bundna till studieframgången. Den omedelbara följden av att avgifterna infördes blev en liten nedgång i antalet sökande från de utomeuropeiska länderna. Enligt vad vi har erfart verkar nedgången ändå ha blivit tillfällig och kortvarig. Vi tror inte att studieavgifterna, åtminstone inte om de bibehålls på nuvarande nivå, kommer att vara ett substantiellt hinder för utländska studenter att söka sig till Finland. Vi tror inte heller att ett eventuellt slopande av avgifterna skulle ha någon nämnvärd effekt i motsatt riktning.

Högskolornas finansiering

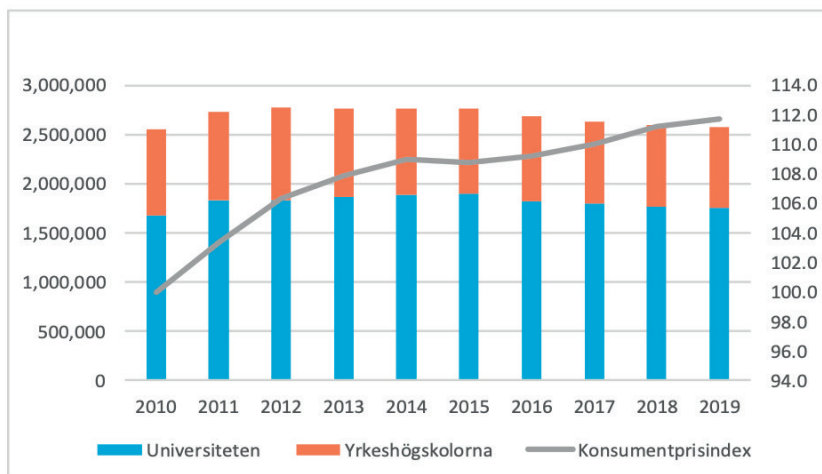
År 2014 utgjorde det budgetmässiga statsbidraget 62 % av universitetens totala finansiering. Sedan dess har andelen minskat något på grund av nedskärningarna i den offentliga finansieringen och tack vare universitetens lyckade medelansaffningskampanjer. För yrkeshögskolornas del är statsbidragets betydelse större. Trots att högskolorna strävar efter att på flera sätt bredda finansieringsbasen, förblir den lagstadgade budgetfinansieringen av avgörande betydelse för högskolornas fortlevnad.

Nivån på statsbidraget steg under hela 2000-talets första decennium, men har sjunkit kontinuerligt sedan 2012 (Bild 11).

Vi noterar att totalbeloppet av statsbidraget till högskolorna för år 2019 nominellt ligger på samma nivå som år 2010. Under samma tid har konsumentprisindex stigit från 100 till 111,7 (december 2018).

Statsbidraget till universiteten sjönk nominellt med 4,4 % mellan åren 2012 och 2019 och till yrkeshögskolorna med hela 12 % under

Bild 11. Statsbidraget utveckling 2010–2017. Skalan till vänster visar utvecklingen av statsbidraget till yrkeshögskolor och universitet (tusen €). Kurvan visar konsumentprisindex enligt skalan till höger.

Källa: statsbudgeten

samma tid. Reellt, med beaktande av konsumentprisindex, blir nedgången 14 % respektive 21 %.

För de svenskspråkiga yrkeshögskolornas del är effekten av nedskärningarna ännu större eftersom en tilläggskompensation på 5 % för de små svenska utbildningarna slopades i samband med att den nya finansieringsmodellen infördes.

Det är uppenbart att nedskärningar av den här omfattningen påverkar högskolornas verksamhet. Särskilt bedräglig är den smygande nedskärning som de uteblivna indexjusteringarna innebär.

Enligt OECD¹⁰ spenderade högskolorna i Finland i genomsnitt 10 % mindre per student 2015 än 2011. Under motsvarande tid ökade satsningarna per student i såväl Norge som Sverige med minst motsvarande belopp. Också de absoluta kostnaderna per student var i motsvarande grad högre i de andra nordiska länderna än i Finland.

Högskolornas personalminskningar har under denna tid varit omfattande. Effekten har kommit till synes i ett missnöje bland per-

sonalen och mindre tid för handledning och personlig kontakt med studenterna. Å andra sidan har högskolorna analyserat och effektiviserat sina processer.

Trots minskningen under senare år ligger den offentliga finansieringen av högre utbildning fortfarande (2015) över OECD:s medelnivå. Den är dock klart lägre än i Sverige och Norge.

De ”statssubventionerade” fundraisingkampanjerna för att förstärka högskolornas kapitalbas blev påfallande framgångsrika, särskilt för universitetens och de svenska högskolornas del. (Inom parentes sagt: kanske det enda tillfälle då det har lönat sig att vara en liten och finlandssvensk högskola.) Man bör ändå understryka att den årliga avkastningen från det ackumulerade kapitalet inte tillnärmelsevis kompenserar för de stora nedskärningarna i basfinansieringen.

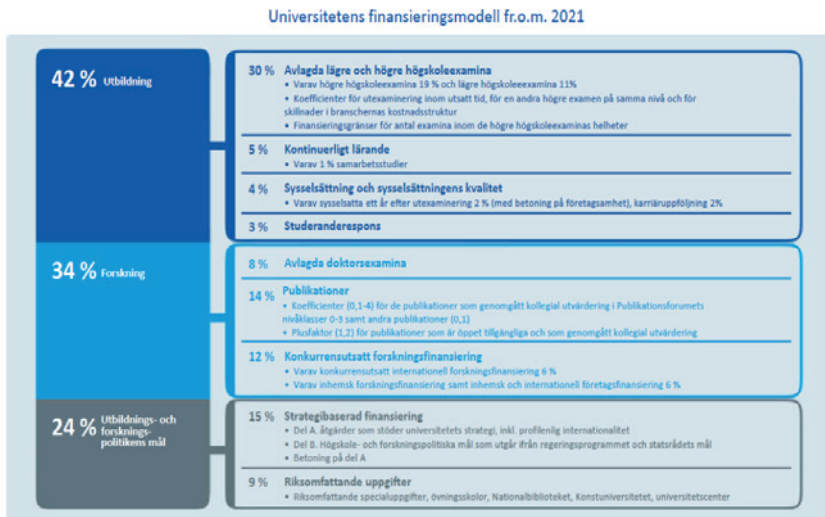
Den finländska beräkningsgrunden för hur de statliga budgetmedlen fördelas mellan högskolorna, den s.k. finansieringsmodellen, är i det närmaste helt prestationsbaserad. Finansieringen baserar sig på treåriga medelvärden av utfallet enligt givna indikatorer. Finansieringsmodellen fungerar som ett nollsummespel, där den relativa prestationen i förhållande till de övriga högskolorna är avgörande. Tanken har varit att med finansieringsmodellen skapa incitament för högskolorna att prestera bättre.

Yrkeshögskolorna och universiteten har varsin finansieringsmodell, där indikatorerna avviker något från varandra. Den största skillnaden består i hur indikatorerna viktas i respektive finansieringsschema. Den här skillnaden förväntas reflektera olikheterna i lagstiftningens uppdragsdefinitioner för de olika högskoleformerna. Yrkeshögskolornas modell betonar mera undervisning och universitetens forskning. Gemensamt för vardera är dock att en egentlig basfinansiering saknas, något som högskolorna genom åren kritiskt fört fram. Motargumentet är att den höga koefficienten för examina tillsammans med att finansieringen beräknas på basis av treåriga medeltal ger en tillräcklig stabilitet.

Statsrådet har i januari 2019 fastställt de reviderade finansierings-

modellerna för åren 2021–2024 (Bild 12). I de nya modellerna har antalet indikatorer skurits ned något, men i stort behåller modellerna sin tidigare struktur.

Bild 12. Högskolornas finansieringsmodeller från och med år 2021.

Källa: Undervisnings- och kulturministeriet.

De nya modellerna leder till en mindre omfördelning av finansieringen mellan högskolorna. Det är i denna rapport inte möjligt att bedöma de enskilda indikatorernas relevans, men några allmänna kommentarer är på sin plats.

Det är uppenbart att som regeringen har ropat har den fått svar. Studietiderna vid högskolorna har förkortats och studietakten intensifierats. Detta är den viktigaste positiva effekten av finansieringsmodellen. Modellen har dock också en del mindre positiva konsekvenser som det finns skäl att reflektera över.

Eftersom den prestationsbaserade finansieringsmodellen har tagits i bruk parallellt med de senaste årens nedskärningar i finansieringsnivån, har finansieringsindikatorerna blivit de främsta styrparametrarna i högskolornas verksamhet, på bekostnad av andra gemensamt överenskomna målsättningar. Det har bland annat inneburit en sämre vilja till risktagning och till nya innovativa öppningar. Man vill ta det säkra före det osäkra och satsa på det som ger utdelning i modellen. Den allmänna strävan efter ökad arbetsfördelning, s.k. profilering, blir svår. Vissa utbildningar är "lönsammare" än andra, och varje högskola är ovillig att avstå från dem. Man kan hävda att det relativt stora antalet väldefinierade indikatorer har lett till en sådan optimering av verksamheten inom de enskilda högskolorna som inte är den mest lyckade med tanke på helheten.

Eftersom finansieringen fördelas till högskolorna på relativa grunder blir den omöjlig, eller åtminstone svår, att förutse. Priset för en enskild indikatorprestation blir beroende av hur samtliga högskolor presterar inom området för den givna indikatorn. Hur en enskild högskolas finansiering utvecklas blir på det här sättet mer beroende av de andra högskolornas prestationer än av hur den själv presterar. Finansieringen till en högpresterande institution kan egentligen bara utvecklas negativt. Detta kan med rätta upplevas som oskäligt.

I och med att finansieringsindikatorerna blir ett viktigt styrinstrument, för att inte säga det viktigaste, kommer högskolorna att strömlinjeforma sina processer för bästa möjliga resultat. Så små-

ningom uppstår det ett nytt jämviktsläge inom sektorn, varefter det blir svårt eller omöjligt att förbättra positionerna. Då har modellen spelat ut sin roll och måste justeras för att vara relevant.

När finansieringsmodellen revideras innebär det självfallet en omfördelning av budgetmedlen till högskolorna. Det uppstår då nya vinnare och förlorare, på ett sätt som ingenting har att göra med hur bra högskolorna presterar. Även om förändringarna på makronivå är små, kan de vara av stor betydelse för en enskild högskola. Detta utgör en osäkerhet som skulle förutsätta att högskolorna har en betydande beredskap att klara av oväntade finansiella svackor.

Trots att den prestationsbaserade finansieringsmodellen har visat sin styrka när det gäller att nå uppsatta politiska mål, uppfattar vi att den nu har fullgjort sitt uppdrag. Principen att vart fjärde år revidera modellen utan att tillföra nya resurser utsätter högskolorna för orimliga och icke självförvållade fluktuationer i finansieringen. Också finansieringsmodellen måste i förlängningen stöda en hållbar utveckling av högskoleväsendet, samtidigt som det resultatstödande elementet kunde bevaras i begränsad omfattning.

Strukturella reformer

Yrkeshögskolereformen under 1990-talet innebar en betydande konsolidering, då utbildningen på tredje stadiet i ca 250 institut sammanfördes till ett trettioital högskolor. Reformen var såtillvida unik på våra breddgrader att man åstadkom samordningen med immateriella incentiv från statsmaktens sida. Utsikterna för instituten att kunna bli högskola var tillräckliga för att initiera omfattande utvecklingsprocesser, några substantiella statliga tilläggsresurser utlovades inte. Sedan dess har denna, synbart framgångsrika, metod inte använts.

Under 2000-talet har konsolideringsprocessen fortsatt, dock som enskilda åtgärder utan en fastslagen målsättning för högskoleväsendets utformning. Yrkeshögskolorna Haaga och Helia fusionerades år 2007 till Haaga-Helia och följande år inledde Metropolia och

Novia sin verksamhet, vardera som en fusion av två yrkeshögskolor. Aktierna i bolaget kring Novia tecknades till 75 % av Åbo Akademi, och det blev på så sätt en föregångare till en senare trend att etablera s.k. högskolekoncerner. Lapplands två yrkeshögskolor sammanfördes till Lapin ammattikorkeakoulu år 2015 och i sydöstra Finland fusionerades yrkeshögskolorna i St Michel och Kymmenedalen till Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu år 2017.

År 2010 var på universitetssidan ett aktivt år visavi omstrukturering. Det året uppstod Östra Finlands universitet som en fusion av två tidigare universitet (Kuopio universitet och Joensuu universitet), och Aalto-universitetet som en fusion av tre tidigare (Helsingfors handelshögskola, Konstindustriella högskolan och Tekniska högskolan). Samma år uppgick också den finska handelshögskolan i Åbo i Åbo universitet. Det nya Konstuniversitetet (tidigare Bildkonstakademin, Sibelius-Akademin och Teaterhögskolan) inledde sin verksamhet 2013.

Dessa fusioner har alla ägt rum inom respektive högskolesektor. Åbo Akademi gick visserligen in som huvudägare i Novia, inte helt utan strategiska ambitioner, men något egentligt gemensamt koncerntänkande fanns inte initialt.

År 2013 beslöt man inom universiteten och yrkeshögskolan i Tammerfors att inleda ett utredningsarbete med sikte på en ny typ av sammanslagen högskola. Det var första gången dualsystemets självklarhet på allvar ifrågasattes. Utredningen utmynnade i det förväntade förslaget att de tre högskolorna borde fusioneras, för att på så sätt kunna skapa maximalt mervärde åt utbildningen, forskningen, näringslivet och samhället. Detta hade förutsatt en lagändring. Regeringen var ändå inte, trots en i början positiv inställning till processen, ännu beredd att urvattna den strikta dualmodellen. Slutresultatet blev en hybridmodell, där Tammerfors universitet och Tammerfors tekniska universitet har fusionerats till det nya Tammerfors universitet fr.o.m. 2019, och där det nya universitetet i sin tur äger aktiemajoriteten i yrkeshögskolan. Det är fråga om en koncern där dotterbolagets (yrkes-

högskolans) styrelse leds av universitetets rektor. Ytterligare två yrkeshögskolor aspirerar på att ansluta sig till koncernen.

Bollen sattes i rullning och Tammerfors har fått efterföljare i Villmanstrand där Villmanstrands tekniska universitet övertagit aktiemajoriteten i Saimaan ammattikorkeakoulu och i yrkeshögskolan i Lahtis, och i Lappland där universitetet också förvärvat aktiemajoriteten i yrkeshögskolan.

Ett starkt argument för de här samgångsprocesserna är det regionala intresset. Universitetet är mer intresserade av att gå samman med yrkeshögskolor i sin närhet än att riskera en fusion med ett annat universitet längre bort. Den här utvecklingen är intressant såtillvida att just det regionala ansvaret ursprungligen var specifikt ett yrkeshögskoleansvar. Nu fungerar det regionala också som argument för en del universitet. Också på den här punkten närmar sig högskoleväsendets två pelare varandra.

Det finns orsak att samtidigt understryka att de senaste samordningsprocesserna har skapat en del förvirring inom högskolorna. En allmän kritik i de diskussioner vi fört med bl. a. rektorer gäller avsaknaden av en politisk viljeyttring i fråga om högskolestrukturerna. Summan av enskilda lokala initiativ ger sällan den mest optimala lösningen nationellt.

Med de här pågående processerna ifrågasätts fundamenten för det duala system som har byggts upp sedan 1990-talet. Det bygger på två pelare med olika uppdrag och med separat lagstiftning för de två högskolformerna. Man kan i dag fråga sig om inte diversitet, som alltid ska och kommer att finnas, bättre och ekonomiskt hållbarare kan utvecklas och bli mer mångfacetterad inom ramen för en gemensam lag, än genom en rätt styv och ibland konstgjort separerande dubbel lagstiftning.

På svenskt håll har yrkeshögskolorna Arcada och Novia i två repriser under 2000-talet gjort försök att komma överens om en samordningsprocess, utan större framgång. Det senare försöket avbröts under hösten 2016. Bristande förtroende mellan parterna och

ibland starka regionalpolitiska särintressen var de viktigaste orsakerna till misslyckandena. I stället har samordningen mellan Novia och Åbo Akademi fördjupats och operationaliserats på motsvarande sätt som i de övriga högskolekoncernerna. I Helsingfors har Arcadas och Hankens samarbete fått fastare former.

Det är rimligt att hävda att den uteblivna fusionen på ett inte alltid fruktbart sätt har skärpt konkurrensen mellan högskolorna. Eftersom de svenskspråkiga högskolorna har flera överlappande utbildningar gäller den här konkurrenssituationen allmänt mellan de svenska högskolorna. Diskussionsklimatet inom Samordningsdelegationen för den svenskspråkiga högskoloutbildningen kan ibland bli inflammerat. Som en person konstaterade: ”det är ju nog hemskt att vår största fiende är en annan svensk högskola”.

I en internationell jämförelse

Inom Europa har konsolideringsprocesserna i de länder som har ett uttalat binärt (eller dualt) högskolesystem hittills typiskt skett inom respektive högskolesektor. Fusionsprocessen har ibland kompletterats med en utvidgning av yrkeshögskolornas mandat.

Irland har idag sju traditionella universitet och 14 Institutes of Technology (IoT, Irlands benämning på yrkeshögskola; 'technology' är ett bredare begrepp än 'teknologi'). En långsiktssstrategi för högre utbildning från 2011, *National Strategy for Higher Education to 2030*, definierar riktlinjerna för nästa fas i konsolideringsprocessen. På basis av givna kvalifikationskriterier kan minst två IoT gå samman och få status som Technological University (TU). Det första nya universitetet, Technological University Dublin, har beviljats koncession, och två andra är på väg. Perspektiven just nu är att Irland om några år ska ha sina nuvarande (traditionella) universitet, 4–6 Technological Universities samt ett mindre antal IoT, just nu är fyra IoT utanför konsolideringsprocessen. Avsikten är inte att urvattna diversiteten inom högre utbildning; det nationella rektorsrådets officiella målsättning är att TU och IoT skall utvecklas parallellt.

Inom de nordiska länderna har Danmark genomfört sammanslagningar såväl inom universiteten som inom yrkeshögskolorna, så att landet idag har nio universitet och åtta egentliga professionshögskolor. Den senaste fusionen 2018 var en sammanslagning av två yrkeshögskolor i Köpenhamn till Köpenhamns professionshögskola, med 20 000 studenter. Fusionsprocessen fortsätter närmast på yrkeshögskolesidan med att merkantila institut med kortare utbildningar på tredje stadiet inlemmas i de närliggande professionshögskolorna.

Sverige har sedan länge en enhetslagstiftning för högskolorna, enligt vilken en högskola kan anhålla om status som universitet. Det nyaste universitetet är Malmö universitet som fick sin nya status 2018. Systemet verkar idag stabilt och nya fusioner genomförs sporadiskt, Högskolan på Gotland uppgick t.ex. i Uppsala universitet år 2013.

I Norge har den högre utbildningen historiskt utvecklats enligt en helt annan ideologi och långsammare än i resten av Norden. Vid millennieskiftet fanns endast fyra universitet, men under början av 2000-talet har det skett en utveckling där institututbildningar på tredje stadiet först sammanförts till regionala högskolor och sedermera har några fått ny status som universitet. De senaste tillskotten är sedan 2018 Oslomet-storbyuniversitet och Universitetet i Sørøst-Norge, vardera med professionshögskolebakgrund. Utöver detta har en del mindre professionshögskolor gått samman med etablerade universitet, en del över långa avstånd. Numera finns endast en handfull traditionella enskilda regionala högskolor kvar.

I England ombildades de ursprungligen regionala Polytechnics till fullskaliga universitet redan 1992. De polytekniska instituten etablerades, med några undantag, under 1960-talet för att svara mot det behov av högre utbildning som den industriella tillväxten då skapade. Uppgraderingen till universitet ledde initialt till ett ifrågasättande av kvaliteten i de nya universiteten. De nya universiteten var åtminstone i början underfinansierade i förhållande till de gamla och etablerade. En svaghet var sannolikt att uppgraderingen skedde utan egentlig ansökan och bedömning av kvalitet och resurser.

Sammanfattning

Yrkeshögskolorna uppstod som en näringslivsnära högre utbildning i samband med universitetsväsendet expansion och den ekonomiska tillväxten under senare hälften av 1900-talet. Ofta, så också i Finland, handlade det om en uppgradering och samordning av tidigare utbildningar på institutnivå (dvs. tredje stadiets utbildningar utanför högskolorna). Yrkeshögskolorna skulle bevilja examina på kandidatnivå och inom områden som hade en direkt relevans för arbetslivet. De skulle specifikt se till de regionala behoven och fick så småningom i uppdrag att också betjäna industrisektorn (små och medelstora företag) med utvecklings- och mindre forskningsuppdrag. Till yrkeshögskolornas uppgifter hör numera också generellt tillämpad forskning och innovationsverksamhet. Under 2000-talet har yrkeshögskolornas mandat i allmänhet också utvidgats till att innefatta utbildning på magisternivå. Också doktorsutbildning har aktualiserats på sina håll.

Samtidigt har universiteten öppnat sig mera mot näringslivet och det närliggande samhället. I vårt land motiveras en del av koncernstrukturerna med regionala skäl.

De två sektorerna närmar sig varandra. **Utvecklingen har nått ett skede när det är naturligt att se mera öppet på förhållandet mellan yrkeshögskolor och universitet.**

2. FAKTORER SOM KOMMER ATT PÅVERKA HÖGSKOLORNAS VERKSAMHET INOM DE KOMMANDE 15–20 ÅREN

Avsikten med detta kapitel är att kommentera några sådana faktorer som ytterligare kommer att ha konsekvenser för hur högskolorna kan och bör bedöma sin verksamhet på medellång sikt. Listan är självfallet inte uttömmande, men fokuserar på det vi ser som mest angeläget.

Kampen för miljön

Strävan efter att motarbeta klimatförändringen och den globala uppvärmningen inverkar, eller borde inverka, på varje högskolas strategiska prioriteringar, utbildning och forskning. För universitetens del är uppdraget redan inskrivet i lagstiftningen: ”.../ att fostra de studerande till att tjäna /.../ mänskligheten”. Till denna del är yrkeshögskolelagen inte lika framsynt.

Förväntningarna på den vetenskapliga forskningen ökar när det gäller att tackla klimatförändringen. Den interparlamentariska klimatpanelen IPCC:s senaste rapport har väckt opinionerna; allt från skolelever till industrins takorganisationer har reagerat. Förväntningarna på högskolornas insats för att rädda världen växer för varje dag. Europeiska kommissionens nästa ramprogram för forskning och innovation *Horizon Europe* prioriterar forskning för en hållbar framtid. Finlands Akademis rapport *Vetenskapens tillstånd 2018* lyfter fram bland annat miljöforskningen i sin analys av framtida forskningsområden. Långsiktig grundforskning och utvecklingsarbete för snabba innovationer sker parallellt inom det som Finlands Akademi benämner fenomenbaserade forskningsområden.

Betydelsen av internationellt forskningssamarbete accentueras särskilt när det gäller miljöforskningen. Redan 2016 noterar OECD

att: ”The global nature of climate change and environmental degradation require greater international co-operation on solutions, including research and innovation”.¹¹

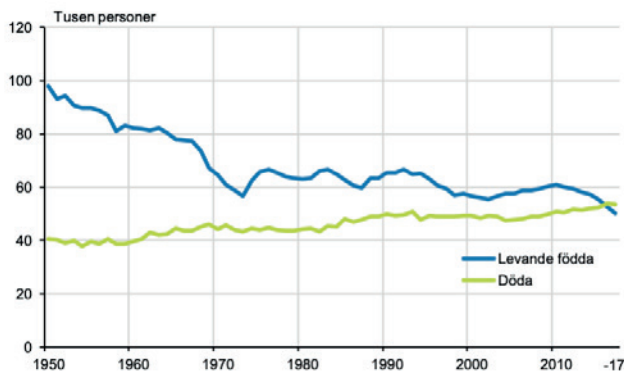
Miljö- och hållbarhetsproblematiken kommer att ingå som ett prioriterat tema i varje ansvarskännande högskolas strategi.

Demografi, migration och urbanisering

Jordens befolkning fortsätter att växa, från 7,4 miljarder 2015 till 8,5 miljarder 2030 och 9,7 miljarder 2050. Den största tillväxten sker i Afrika där befolkningen förväntas fördubblas fram till 2050, från 1,2 miljarder till 2,5 miljarder. Kinas ettbarnspolitik slår ut så att Indien ersätter Kina som det mest befolkade landet.

I Finland är situationen en annan. Under hela 2000-talet har det fötts färre än 60 000 barn per år, förutom 2009 och 2010. Nu är vi nere i 50 000 (Bild 13). Med en ökande livslängd inverkar den här utvecklingen negativt på försörjningsförhållandet.

Bild 13. Utvecklingen av antalet födda och avlidna i Finland åren 1950–2017.

Källa: Statistikcentralen

Antagningen till högskolorna är i dagens läge 58 000 nya studenter per år. Enligt Vipunen hade ca 14 % eller knappt 8 000 av de nyantagna studenterna år 2017 ett annat modersmål än svenska eller finska. Det finns alltså ett överutbud av studieplatser som inte är

hållbart på sikt, och det kommer att drabba högskolorna olika beroende på var i Finland de verkar.

För de svenskspråkiga studenterna är bilden i stort sett likadan, 2 800 nya studenter med svenska som modersmål antogs år 2017 och knappt 3 000 nyfödda barn registrerades som svenskspråkiga samma år.

En annan effekt, som framför allt drabbar den svensktalande befolkningen men sannolikt i växande grad också språkmajoriteten, är utflyttningen. Forskarna Kaisa Kepsu och Blanka Henriksson har i en ny rapport för Tankesmedjan Magma¹² utvecklat en tidigare utredning om emigrationen till Sverige. För vår undersökning är vi mest intresserade av hur ungdomar i studieåldern rör sig. Vår tolkning är att utflyttningen ökar trendmässigt, men att den på kort sikt fluktuerar med förändringar i antagningskriterierna till de svenska universiteten och högskolorna. Trots att antagningskriterierna för utländska sökande har skärpts i Sverige efter 2017 har i ljuset av vad vi vet i dag emigrationen av finlandssvenskar förblivit på en hög nivå. Eftersom en allt mindre del av utflyttarna tenderar att återvända, är det fråga om en betydande hjärnflykt. En inflyttning i andra riktningen kompenserar till en del men ”bytesbalansen” blir i alla händelser negativ.

För högskolorna är förlusten av studenter till Sverige problematisk. Man kan fråga sig varför den svenskspråkiga högskolan i Finland inte är attraktiv. Det finns säkert flera förklaringar, bl.a. antagningsrutinerna, framtidsperspektiven och det att finska språket verkar omöjligt att lära sig. Vi ser ändå att man inte kan frånse faktum att det svenska högskoleväsendet i Finland är splittrat och inte särskilt transparent.

Finlands befolkning koncentreras i växande grad till några tillväxtområden. Konsultbyrån MDI har räknat ut befolkningsprognoser på landskapsnivå och konstaterar i en rapport våren 2019¹³ att endast fyra landskap har en positiv befolkningsutveckling till år 2040. Den största tillväxten både relativt (17,7 %) och absolut (292

622) har Nyland. De övriga tillväxtregionerna är Åland (20,9 % eller 6 187), Birkaland (4,1 % eller 20 863) och Egentliga Finland (1,8 % eller 8 555). Till de landskap som har en moderat minskning hör Österbotten (-4,6 % eller -8 323). Den kraftigt sjunkande nativiteten bidrar mest till befolkningsminskningen; endast Åland, Norra Österbotten och Nyland har en positiv naturlig befolkningstillväxt. Därtill påverkar den interna migrationen, där förutom de fyra tillväxtlandskapen endast Päijänne-Tavastland hör till nettomottagarna. Invandringen bidrar positivt i alla landskap. Enligt rapporten skulle 1,9 miljoner individer eller 35 % av landets befolkning år 2040 bo i Nyland, 9,5 % i Birkaland och 8,7 % i Egentliga Finland. Dessa tre landskap skulle tillsammans omfatta 53 % av landets befolkning. Österbottens andel skulle vara 3,1 %.

De här befolkningsperspektiven korrelerar dåligt med hur utbudet av högre utbildning är distribuerat. Den högre utbildningen har dock en viktig roll för att skapa tillväxt och utveckling i sin region, och blir på detta sätt en motkraft den här typen av prognoser. **Det är ändå uppenbart att distributionen av studieplatser inte är på en tidsenlig nivå och är i behov av en revision.**

Intern migration skall ändå inte likställas med metropolisering. Visserligen tyder MDI:s analys på att tillväxten förväntas vara överlägset störst i huvudstadsregionen, men trenden kan ändå vika tidigare än analysen förutspår. En snabb befolkningstillväxt innebär för det mesta också höjda kostnader för bl.a. boende. Då kan företagen söka sig till närliggande regioner, där infrastrukturen i övrigt är tillfredsställande. Exempel på detta är bla Silicon Valley, som inte längre attraherar nya start-ups på grund av just den höga kostnadsnivån. Det finns svaga tecken på en motsvarande utveckling på Irland, där en del IT-företag har visat intresse för att etablera sig i den tidigare ekonomiskt eftersatta regionen vid den nordöstra kustremsan. Det som har fått företagen att intressera sig för bl.a. regionen kring staden Sligo är enligt vad vi har erfarit de förväntningar som ställs på den högskola, en TU-aspirant, med ca 20 000 studenter,

som har bildats genom en fusion av tre tidigare IoT. En livskraftig och tillräckligt resursstark högskola kan alltså ha en trendbrytande effekt på avfolkning och negativ utveckling.

Nya internationella styrkeförhållanden

Den tillväxt i internationella studenter vi har sett under senaste år beror till stor del på en aktiv studentrekrytering, i synnerhet i Asien. I takt med att Kina utvecklar sin högskolesektor kan flödet av studenter därifrån börja sina. En indikation på förändringstakten i Kina kan vi få genom att se hur de kinesiska universiteten placerar sig på rankinglistor. Den mest citerade universitetsrankingen Academic Ranking of World Universities¹⁴ placerar år 2018 tolv kinesiska universitet i topp 200, av vilka tre bland topp 100 med Tsinghua University på plats 45. Detta är kanske inte så imponerande ännu, i samma kategori finns elva nordiska universitet, men vi ser trenden om vi noterar att åtta år tidigare låg de två bästa kinesiska universiteten i kategorin 150–200. Mera imponerande blir det när vi ser specifikt på t.ex. teknikbranschen. År 2016 placerade sig nio kinesiska universitet i topp 50 bland universitet med teknisk utbildning. I samma kategori fanns två nordiska (danska) och t.ex. inget tyskt universitet.¹⁵ I Kina fortsätter den snabba utbyggnaden av högskoleväsendet. Kinas tid som en betydande exportör av intellektuell kapacitet kan upphöra vilken dag som helst. Kinas mål är att bli en studentimportör. Med sitt Belt and Road-initiativ (BRI) är risken uppenbar att också närliggande länder knyts till Kinas akademiska intressesfär.

Nästa potentiella tillväxtmarknad är Afrika, men den är också svår. Dels utsträcker sig BRI också till Afrika, dels söker sig de rörliga studenterna (med tillräckliga förutsättningar för högskolestudier) i första hand till länder som språkligt och kulturellt är attraktiva.

Teknologi

Med digitalisering avsågs ursprungligen en övergång från analog förmedling av information till digital förmedling. I dag avser vi med di-

gitalisering hela den omvandlingsprocess som den digitala representationen har inneburit för vårt samhälle, den omvälvning vi ser i nya former av digitala processer inom allt från industriell produktion till socialt umgänge mellan, ofta för varandra okända, människor.

För den högre utbildningen innebär den här utvecklingen en ny konkurrenssituation. Teknologin ser inte nationella gränser och ungdomens virtuella verklighet är i djupaste mening global.

Trots att möjligheterna till studier vid ett internationellt toppuniversitet är nästan obegränsade via de s.k. MOOC-kurserna (Massive Open Online Course), vars popularitet säkert kommer att växa, är det inte bara vår uppfattning att fysiska campus kommer att behålla sin betydelse. Akademisk grundutbildning handlar primärt om andlig tillväxt och förståelse för sammanhang framom informationsförmedling. Det sistnämnda kan med fördel skötas ”över nätet”. Men konkurrensen blir större och förväntningarna på vad högskolan kan förmedla växer. För de finländska högskolorna räcker det inte med att vara bäst nationellt, om det någonsin ens har varit tillräckligt.

För utbildningens innehåll har den teknologiska utvecklingen två konsekvenser. För det första måste utbildningen garantera att studenterna lär och tar till sig de grundfärdigheter som behövs för ett livslångt lärande. För det andra, och framför allt, ökar behovet av en bred allmänbildning för att medborgarna i förlängningen skall kunna förstå de samhällseliga och mänskliga konsekvenserna av den snabba utvecklingen.

Fortsatt lärande

Den snabba teknologiska utvecklingen ställer också krav på en kontinuerlig uppdatering av kompetenserna. Livslångt lärande är inte en ny företeelse, begreppet omskolning har förekommit så länge vi kan minnas. Det att man i dag talar om fortsatt lärande (författarnas översättning av begreppet ”jatkuva oppiminen”) är en indikation på att utvecklingen har kommit in i en ny fas av ”oavslutat” eller ett ständigt pågående lärande.

Den sjunkande nativitetstrenden kombinerat med en längre förväntad livslängd innebär längre arbetskarriärer, vilket också för sin del innebär ett ökande behov av fortsatt utbildning.

Frågan om vem som skall betala för den fortsatta utbildningen delar åsikterna. Det är ändå enligt vårt förmenande uppenbart att det offentliga har begränsade resurser för detta, utöver en omfördelning av högskolornas utbildningsansvar från grundutbildning till just fortsatt utbildning.

Också den fortsatta utbildningen bör hanteras så att den är så kostnadseffektiv som möjligt. Ju bättre förutsättningar en individ besitter att utveckla sig själv, desto lägre blir kostnaderna för en formell vidareutbildning eller omskolning. Dessa förutsättningar torde korrelera med utbildningsnivå. Med en höjd utbildningsnivå borde vi alltså kunna minimera de potentiella kostnaderna för fortsatt lärande.

Marknaden för fortsatt lärande är naturligtvis öppen för fri konkurrens. Vi ser i dag flera innovativa privata initiativ inom denna sektor; kodarutbildningen är bara ett exempel. För högskolorna innebär det här ett nytt uppdrag, som sannolikt i rätt hög grad måste bedrivas genom en omfördelning av de tillbudsstående offentliga resurserna.

Den fortsatta utbildningen är eller blir ett nytt uppdrag för högskolorna som kräver såväl andliga som materiella resurser. För de små högskolorna blir det här en ytterligare utmaning som splittrar verksamheten.

Engelskans intrång

Engelskan har över hela världen tagit rollen som ett vetenskapens och den högre utbildningens *lingua franca*. Det internationella samarbetet ökar behovet av ett gemensamt språk. Många oroar sig över hur detta skall påverka intresset för att utveckla de nationella språken som vetenskapliga språk. Den här diskussionen har redan under flera år förts i Sverige, och nu under den senaste tiden också i Finland. Här hos oss har oron närmast gällt finska språket.

Språkproblematiken är särskilt delikat för de svenskspråkiga högskolorna, som har ett specifikt uppdrag att förkovra svenskan som samhällsbärande språk och svara mot den svenskspråkiga befolkningens rätt till högre utbildning på sitt modersmål. För den svenska högskolan är det viktigt att ligga i internationell framkant samtidigt som man värnar om sitt svenska ansvar.

Med parallellspråkighet avses samtidig användning av flera språk inom ett eller flera områden. Åtminstone i Sverige har högskolor i sin språkpolicy tagit upp parallellspråkigheten som ett sätt att balansera upp användningen av svenska och engelska inom högskolan.

Ett motsvarande upptagande av parallellspråkighet i de svenskspråkiga högskolornas språkpolicy i Finland kunde åtminstone öka medvetenheten om den här språkproblematiken.

3. SLUTSATSER

Allmänna slutsatser gällande högskolorna i Finland

Vårt uppdrag gällde att analysera hotbilder och möjligheter för högskolorna i Finland. När det gäller hotbilderna handlar det om att högskolorna möter ett betydande förändringstryck, som de måste anpassa sig till. Högskolorna borde också helst stå i spetsen och leda förändringsprocessen.

Förändringstrycket innebär, som vi tidigare har försökt beskriva, bl.a. minskande årskullar, nya former av utbildning och lärande, större förväntningar på högskolorna att bidra till en hållbar samhällsutveckling samt en teknologibaserad omvandling av vårt sätt att verka och vara.

Vi har i det föregående också försökt indikera hur högskolorna och högskolepolitiken borde agera. Vilka är högskolornas möjligheter?

Undervisnings- och kulturministeriet har i sin vision för hur den högre utbildningen och forskningen ska utvecklas fram till år 2030 förbundit sig till målsättningen att forskningens andel av bruttonationalprodukten igen skall höjas till 4 %. Högskolorna har rätt att förvänta sig att den regering som nu bildas efter riksdagsvalet 2019 gör upp en konkret plan för hur målet skall nås. Också i övrigt finns det ett brett stöd för att öka den offentliga finansieringen till högre utbildning. Hur och i vilken takt detta ska ske är naturligtvis en öppen fråga. Varken de globala ekonomiska utsikterna eller nationalekonomin här hemma verkar ge utrymme för en snabb kursändring. **Till de åtgärder som omedelbart måste vidtas hör att återinföra indexjusteringarna fullt ut.**

Men i vår framsyn räcker det inte enbart med lite tilläggsresurser när högskolefältet är splittrat. Högskolefältet borde konsolideras betydligt. Den här synen delas av praktiskt taget alla personer vi talat med. Också i varje internationell jämförelse är antalet högskolor i Finland påfallande stort. Att högskolorna dessutom i genomsnitt är små är en naturlig konsekvens. **Antalet högskolor borde sub-**

stantiellt skäras ned, i huvudsak genom sammanslagningar.

Vi föreslår att den regering som bildas nu efter valet formulerar en syn, eller en vision, för hur högskoleväsendet strukturellt borde vara utformat till 2030. Visionen borde bygga på de goda resultat som högskolorna har uppnått så här långt, men samtidigt öppet se behovet av förändring och utveckling.

Vi har redan sett modeller som avviker från den ursprungliga dualmodellen. Alla tecken tyder på att den utvecklingen kommer att fortsätta både i Finland och i övriga länder. Den framtida modellen bör därför vara öppen för yrkeshögskolor, universitet och olika former av samordningar av dessa två.

Alternativet att strikt bevara högskoleväsendets nuvarande dualstruktur, och endast genomföra sammanslagningar inom respektive sektor, är naturligtvis möjligt och har förebilder på annat håll i Europa. Vi uppfattar ändå den vägen som svårare att genomföra enär den innebär att de nuvarande koncernstrukturerna bryts upp. Vi bedömer att vårt förslag ovan bättre beaktar de regionala behoven, och att det är det enda möjliga för den svenska utbildningens del.

Slutmålet bör alltså vara en enhetlig lagstiftning för hela högskolesektorn. Konsekvensen blir en enhetlighet också vad gäller examensbenämningar och befattningsstrukturer.

Vår uppfattning är att en konsekvent konsolideringsprocess i slutskedet borde leda till att vi ska ha under 20 regionalt relevanta, internationellt konkurrenskraftiga och attraktiva högskolor med varierande profil. Upp till ca ett halvt dussin av dessa bildas av enbart yrkeshögskolor. Med tanke på bibehållen diversitet och trovärdighet är det viktigt att det finns både renodlade universitet och renodlade yrkeshögskolor. Vi uppfattar diversiteten primärt som en substansfråga och inte som en lagstiftningsfråga.

En lagförändring kan vara en längre process, varför **vi föreslår att regeringen också gör upp en vägkarta för hur slutmålet uppnås, och vilka mellansteg det kan finnas under resan.**

En utveckling i den här riktningen kan lösa en del andra problem

som t.ex. behovet att minska rigiditeten i examensstrukturerna.

Den här föreslagna modellen innebär att vi får en mer mångfacetterad högskolesektor med mer profilerade högskolor än i dag. Vi har medvetet inte velat gå in för att i detalj analysera och bedöma innehållet i utbildningen och arbetsfördelningen mellan högskolorna. Dels anser vi oss inte ha kompetens att göra bedömningar på den nivån, dels borde den diskussionen kunna inledas på ett naturligt sätt när högskoleväsendet är starkare och stabilare än i dag.

Vi föreslår vidare att finansieringsmodellen utvecklas på ett sätt som bättre stöder den diversitet som den ovan skissade strukturen leder till. Dessutom föreslår vi en del åtgärder för att förenkla och försnabba övergången från andra stadiet till högskolestudier, inklusive att man överväger att introducera kortare 2-åriga utbildningar på tredje stadiet.

Slutligen rekommenderar vi att de strikta behörighetsvillkoren inom den sociala sektorn ses över. I sin nuvarande form blir de otidsenliga när yrkeshögskolorna och universiteten närmar sig varandra.

Konklusioner gällande den svenskspråkiga högskolan

Det som ovan konstaterats på ett allmänt plan gäller självfallet också för det svenska; den svenskspråkiga högskolan utgör en organisk del av det nationella högskoleväsendet. Också de svenska högskolorna måste beakta de hotbilder och förändringstrender som vi i det tidigare har diskuterat.

De fyra svenskspråkiga högskolorna är relativt små och behovet av en samordning är speciellt stor just på svenskt håll. Litenhetens problematik gäller i synnerhet de tre högskolorna med en bred palett av utbildningsansvar: Arcada, Novia och Åbo Akademi. För Hankens del är läget något annat. Hanken är landets enda självständiga renodlade handelshögskola, och mindre handelshögskolor är inte ovanliga på annat håll.

Helsingfors är i dag den största svenska studieorten. **Med tanke på landets fortsatta tvåspråkighet är det av avgörande be-**

tydelse att det svenska har en stark position i huvudstadens högskoleutbud, i synnerhet då Nyland enligt de senaste prognoserna kommer att hysa en dominerande andel av landets befolkning. Det är i huvudstadsregionen tillväxtpotentialen för högskolorna finns. Åbo bär på ett kulturarv och akademitraditioner, som förpliktar också framledes. I Vasa har Åbo Akademi och Novia tillsammans med de övriga högskolorna på orten skapat ett unikt framgångskoncept kring energiklustret. Den utvecklingsrollen kan man förvänta sig att den svenskspråkiga högskolan kan spela också på annat håll i Svenskfinland.

Man kan anlägga olika synpunkter på hur en samordning kan genomföras. Genom åren har spänningsfältet i den här diskussionen gällt huruvida vi behöver (en eller flera) svenska högskolor, eller om vi är mogna att gå in för tvåspråkiga lösningar. Vardera har sina för- och nackdelar. De som har argumenterat för en konsolidering över språkgränsen har motiverat sin ståndpunkt med att kvaliteten går före allt annat, att samordningar på språklig grund riskerar att ”gettoifiera” det svenska och att en tvåspråkig högskola är den naturliggaste modellen lokalt. Den sista ståndpunkten har betonats särskilt i Helsingfors men också i Vasa, mindre i Åbo. Förespråkarna för enspråkigt svenska högskolor har betonat de svenskspråkiga studenternas rätt att få hela sin utbildning på sitt modersmål, att svenska språkets fortlevnad som ett samhällsbärande språk i Finland förutsätter att det finns svenska institutioner och att svenskspråkiga högskolor bäst garanterar en levande kontaktyta till Norden.

Enspråkighetsargumenten är förvisso bestickande, men samtidigt måste konsolideringen under alla omständigheter ha kvalitet som första prioritet. En samordning har legitimitet bara om det är excellens som eftersträvas. Lagom bra duger aldrig.

Efter att ha vägt olika synpunkter mot varandra och analyserat de senaste utvecklingstrenderna är vår rekommendation att det skapas en internationellt konkurrenskraftig och långsiktigt hållbar ny svenskspråkig högskola (universitet), som också internationaliseras

via svenska språket. Vi motiverar detta med nödvändigheten att bibehålla och förstärka nationens officiella tvåspråkighet och bevara svenskan som ett akademiskt och samhällsbärande språk. Utan en stark svensk högskola är risken för stor att svenskan marginaliseras som akademiskt språk i en situation där studenterna med ett annat modersmål än svenska eller finska är dubbelt så många som de svenskspråkiga. Det är naturligtvis uppenbart att engelskan får ett allt större utrymme också i den svenskspråkiga högskolan. Den utvecklingen kan och bör hanteras genom en målmedveten satsning på parallellspråkighet.

Svenskspråkiga högskoleenheter i Helsingfors är Arcada och Hanken samt Svenska social- och kommunalhögskolan (SSKH) vid Helsingfors universitet. Utanför huvudstadsregionen finns Novia och Åbo Akademi, som redan nu bildar en koncern. SSKH utgör en vital del av HU:s svenska verksamhet, och borde utvecklas inom ramen för universitetet. Vi bedömer att ÅA/Novia-koncernen på lång sikt lider av att inte ha en tydlig förankring i huvudstadsregionen. Av denna anledning ser vi att den svenska högskolan kan bygga på att Arcada tillsammans med Novia och Åbo Akademi bildar en sammanhållen högskola, med en gemensam styrelse, gemensam strategi och gemensamma resurser.

Försök till konsolidering i den här riktningen har gjorts tidigare. För att det ska lyckas bättre denna gång krävs åtminstone att målsättningen är högsta kvalitet inom utbildning och forskning, att sekundära maktpolitiska intressen inte tillåts styra eller störa processen, att alla ingående enheter är likvärdiga och att regeringen är förbunden till processen, också finansiellt.

Den styrelse som utses bör i allt arbete för högskolehelhetens intressen. Detta kunde bäst åstadkommas med en stiftelsemodell för högskolan. Vi rekommenderar att högskolan bildas som en stiftelsehögskola. Vi vill understryka att stiftelsemodellen inte automatiskt utesluter att lärarkåren och studenterna är representerade i styrelsen.

Hur verksamheten i den nya högskolan organiseras överlämnar

vi till den nya styrelsen att ta ställning till. En möjlighet är att kombinera samordningens skalfördelar med de ingående enheternas specifika särdrag och kompetenser så att högskolan består av separata autonoma college. Det viktiga är att resurserna är delade, strategin gemensam, arbetsfördelningen mellan enheterna tydlig och överlappningarna minimerade.

Vi är medvetna om att den svenskspråkiga högskoleutbildningen har ett specifikt ansvar för hela det svenska Finland och bör uppfattas som relevant inom alla regioner. Det är viktigare att ha gemensamma andliga resurser än att koncentrera verksamheten till en eller två orter.

De omfattande överlappningar av examina som vi tidigare har hänvisat till blir för den svenskspråkiga högskolans del en intern fråga, och kan lättare lösas inom ramen för en gemensam ekonomi. Studieplatser kan efter behov smidigt överföras mellan högskoleenheterna.

Den nya högskolan ska naturligtvis vara en öppen organisation och samarbeta med andra högskolor regionalt, nationellt och internationellt.

Det är inte lätt att bedöma varför de finlandssvenska ungdomarnas växande intresse för studier utomlands, och framförallt i Sverige, inte kompenseras av en motsvarande rörlighet i motsatt riktning. Det finns sannolikt flera orsaker, bland annat en rädsla för finska språket, som uppfattas som svårt. Vi förväntar oss att den sammanhållna svenskspråkiga högskolan bättre ska noteras också i de övriga nordiska länderna och på det sättet bli attraktivare för presumtiva nordiska studenter.

Vi utgår från att Helsingfors universitet fortsätter att utveckla sin roll som ett tvåspråkigt universitet. Svenska social- och kommunalhögskolans status som universitetets svenska enhet borde förstärkas, eventuellt genom att tillföra svenskt ansvar också från andra fakulteter. Därutöver är de svenskspråkiga utbildningsansvaren inom medicin och juridik viktiga att föra vidare och utveckla.

För Hankens del förslår vi inga större förändringar. Samarbetet

med Helsingfors universitet kunde ytterligare stärkas, bl.a. för att stöda universitetets svenskspråkiga verksamhet.

När det gäller tvåspråkigheten inom Aalto-universitetet och Konstuniversitetet förväntar vi oss att det svenska bibehåller en position som motsvarar universitetens uppdrag.

Det är vår uppfattning att det här kunde vara en optimal och hållbar modell för den svenska högskoleverksamheten. En del överlappningar blir kvar, åtminstone vad gäller ekonomi, lärarutbildning och teknik. Men det kan vi leva med, och en viss konkurrens också på finlandssvenskt håll kan vara hälsosam.

Ministeriets roll

Det behövs substantiella åtgärder för att nå de högt ställda målen.

Det är orealistiskt att tänka sig att enbart högskolorna själva ska kunna ta alla de beslut som behövs för en utvecklad konsolidering. Summan av lokala och regionala högskolepolitiska beslut ger inte det nationellt optimala slutresultatet. I de diskussioner vi fört i samband med den föreliggande utredningen har det riktats kritik mot att det saknas en nationell övergripande vision för hur högskoleväsendet är strukturerat i ett 15–20 års perspektiv. Statens högskolepolitik är till denna del alltför kortsiktig.

Regeringen bör bära ett större ansvar för hur de finländska högskolestrukturerna utformas också i praktiken.

4. REKOMMENDATIONER

I det här avsnittet sammanfattar vi våra högskolepolitiska rekommendationer.

1. Regeringen formulerar en vision för högskolornas strukturella utveckling och finansiering till år 2030.

Visionen bör basera sig på en substantiell konsolidering av högskolorna. Vår bedömning är att en djupare samordning inte är möjlig utan att slopa den strikta uppdelningen i yrkeshögskolor och universitet. Det betyder däremot inte att diversiteten skulle överges. Det kommer alltid att finnas behov av högskolor med varierande profil inom utbildning, forskning och samhällsrelationer.

Det är viktigt att regeringen tar ett ansvar för att visionen förverkligas. Den utlovade förstärkningen av högskolornas finansiering kunde bindas till strukturutvecklingen, samtidigt som också immateriella incitament kunde utnyttjas.

En konsolidering har lagstiftningsmässiga konsekvenser.

Åtgärdsförslagen är delvis av grundläggande natur. Det är därför motiverat att regeringen i ett tidigt skede avger en redogörelse om högskolepolitiken till riksdagen.

2. Dualsystemet bör ses över så att fusioner mellan yrkeshögskolor och universitet blir möjliga. Slutmålet är en gemensam lagstiftning för hela högskolesektorn.

Konsolideringen bör hanteras så att kombinationer av yrkeshögskolor och universitet blir möjliga fullt ut, vid sidan av renodlade universitet och yrkeshögskolor.

Målsättningen bör i slutändan vara en gemensam lagstiftning för hela högskoleväsendet. Det betyder att t.ex. examensstrukturen är formellt gemensam för alla oberoende av profil, det samma gäller de

akademiska befattningarna.

Vi är medvetna om att det finns både ett praktiskt och ideologiskt motstånd mot en samordnad lagstiftning, och att en lagändring kan vara en lång process. Vi rekommenderar därför att regeringen fortsätter att förbättra förutsättningarna för gemensam utbildning inom de nuvarande och de kommande högskolekoncernerna.

Man borde också kunna tänka sig att samordna universitet och yrkeshögskolor med försökslagstiftning. Att initiera förändringar genom försök har ofta varit en fungerande modell.

3. Den svenskspråkiga högskolutbildningen konsolideras i en tillräckligt stark och konkurrenskraftig högskola

Vi föreslår att Arcada, Novia och Åbo Akademi bildar en enhetlig organisation med gemensam styrelse och strategi samt, så långt som möjligt, också med gemensamma resurser.

Konsolideringen bör ske med akademisk och professionell excel-lens som enda ledstjärna och utgå från de ingående högskoleenheternas likvärdighet.

Vi föreslår vidare att undervisnings- och kulturministeriet tillsammans med högskolans styrelse utarbetar de stadgar och bestämmelser som behövs för att i slutändan etablera en stiftelsehögskola.

Vid sidan av den svenska högskolan bör Helsingfors universitet, inklusive Svenska social- och kommunalhögskolan, fortsätta att utveckla sin svenska verksamhet.

Vidare borde Hanken och Helsingfors universitet utveckla ett närmare samarbete för att ytterligare stöda det svenska i huvudstaden.

4. Finansieringsmodellen utvecklas i en riktning som bättre stöder diversitet, arbetsfördelning och risktagning, men så att den samtidigt bevarar ett resultatstödande element.

Finansieringsmodellerna i sin nuvarande form är styrande och

likriktande. I och med att högskoleväsendet konsolideras i ett betydligt lägre antal enheter, understryks behovet av profilering och diversitet inom formellt sett likartade högskolor.

Finansieringsmodellen bör i förlängningen innehålla ett större element av kontinuitet för att understöda diversifierade strategier. Resultatelementet kunde t.ex. uppgå till högst 50 % av modellen.

5. Åtgärder vidtas för att effektivera och försnabba studiegången, särskilt i gränssnitten mellan utbildningsnivåerna.

Vid sidan av struktur- och finansieringsfrågorna blir det fortsättningsvis viktigt att strömlinjeforma studiegången för att bl.a. sänka examinationsåldern. Åtgärder borde vidtas för att:

- Nyblivna studenter ska inleda sina studier direkt efter avlagd studentexamen, utan mellanår. Detta kan ske genom att ytterligare prioritera nyblivna studenter i antagningsförfarandet och genom att ytterligare fördjupa samverkan mellan gymnasium och högskola.
- Vägen från yrkesutbildning till högskola ska bli smidigare.
- Stöda utbildningen av nyfinländare.
- Införa kortare utbildningar på tredje stadiet (s.k. short-cycle).
- Utveckla möjligheterna till att avlägga högskolexamen inom öppen högskola.
- I övrigt förenkla antagningen till och rörligheten inom högskolan.

6. En utvecklingsplan formuleras för välfärdssektorn med fokus på behörighet och utbildning.

Välfärdsområdet hör till de samhällssektorer som är mest beroende av kompetent arbetskraft och som samtidigt riskerar att råka ut för en betydande arbetskraftsbrist. Ett sätt att underlätta till-

gången på arbetskraft är att se över den strikta reglementeringen inom branschen för att bättre och effektivare utnyttja alla de kompetenser som högskolesektorn erbjuder. Det gäller bl.a. att se över behörighetskraven inom barnomsorg, åldringsvård och socialt arbete och att bättre utnyttja kompetenserna inom vårdområdet.

Källor

Aluekehittämisen konsulttitoimisto MDI (2019). *Maakunnittaiset ennusteet, Kooste MDI:n maakuntien väestöennusteesta vuoteen 2040*. http://www.mdi.fi/content/uploads/2019/03/maakunnittainen_ennuste.pdf

Auranen, Otto & Paula Leskinen, Jussi Alho, Anu Nuutinen ja Samuli Hemming (red) (2018). *Tieteen tila 2018*, Finlands akademi. <http://www.aka.fi/tieteentila>

Europeiska kommissionen (2018). Om inrättandet av Horizon Europe. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018PC0435&from=EN>

European Commission (2018). *HORIZON 2020 IN FULL SWING — Three Years On - Key facts and figures 2014-2016*, Brussels.

Kalenius, Akseli (2017). "Kun mittari vääristää – ammattikorkeakoulu-uudistus ja koulutuksen tilastollinen vertailu", Työpoliittinen aikakauskirja 1/2017 s. 45–54.

Kalenius, Akseli & Hannu Karhunen (2018). "Miksi nuorten koulutustaso laskee?", Yhteiskuntapolitiikka 83 (2018) 5-6 s. 562–572.

Kepsu, Kaisa & Blanka Henriksson (2019). *Härnflykt eller inte? Del II, Svenskspråkig ungdomsflytning till Sverige: trender och drivkrafter*, Magma 1/2019, Magma, Helsingfors.

Melin, Göran & Frank Zuijdam, Barbara Good, Jelena Angelis, Johanna Enberg, Derek Jan Fickers, Jaana Puukka, Anna Karin Swenning, Kristel Kosk, Jesse Lastunen, Stijn Zegel (2015). *Towards a Future Proof System for Higher Education and Research in Finland*, Reports of the Ministry of Education and Culture, Finland 2015:11.

National Strategy for Higher Education to 2030 (2011). Report of the Strategy Group, January 2011, Department of Education and Skills, Dublin.

OECD (2016). *OECD Science, Technology and Innovation Outlook 2016*, OECD Publishing, Paris. http://dx.doi.org/10.1787/sti_in_outlook-2016-en

OECD (2017). *OECD Reviews of Innovation Policy: Finland 2017*, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264276369-en>

OECD (2017). *Getting Skills Right: The OECD Skills for Jobs Indicators*, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264277878-en>

OECD (2018). *Education at a Glance 2018: OECD Indicators*, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2018-en>

Ormalia, Erkki (2019). *Suomen kilpailukyvyyn ja talouskasvun turvaaminen 2020-luvulla*, Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Yritykset, 2019:1, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-388-7>

Sitra (2019). *Kohti osaamisen aikaa, 30 yhteiskunnallisen toimijan yhteinen tahtotila elinikäisestä oppimisesta*, Sitran Selvityksiä 146, Helsinki.

Talouspolitiikan arviointineuvosto (2018). *Talouspolitiikan arviointineuvoston raportti 2017*, VATT Valtiontalouden tutkimuskeskus, Helsinki.

Undervisnings- och kulturministeriet (2018). *Visionen för högskolutbildningen och forskningen 2030*. <https://minedu.fi/sv/visio-2030>

Statistik

Statistikcentralen (2019). www.tilastokeskus.fi

Vipunen (2019). www.vipunen.fi

Intervjuer och samtal

Andersson, Örjan. Rektor, Novia, 22.10.2018

Bergh, Kaj-Gustaf. Styrelseordförande Novia 21.9.2018

Bärlund Johan. Rektor Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet, 13.11.2018

Forsskåhl, Mona. Rektor Arcada, 31.10.2018

Hupa, Mikko. Rektor Åbo Akademi, 31.10.2018

Kekäläinen, Helka. Direktör, Nationella centret för utbildningsutvärdering, 8.1.2019

Kulmala, Harri. CEO Dimecc, 11.12.2018

Lehikoinen, Anita. Kanslichef UKM, 14.9.2018

Mönkkönen, Jukka. Ordförande Unifi, rektor Itä-Suomen yliopisto, 31.10.2018

Jari Niemelä. Rektor Helsingfors universitet, 12.11.2018

Pirttilä, Anneli. Fd rektor Saimaan amk, 11.12.2018

Sippola, Anniina & Jenni Röynä. Samok 14.12.2018

Spens, Karen. Rektor Hanken, 1.11.2018

Tiainen Miika & Eero Manninen. SYL, 20.12.2018

Varmola, Tapio. Ordförande Arene, rektor Seinäjoen amk 17.10.2018

Walls, Mari. Rektor Tampereen yliopisto, 12.12.2018

Wessberg, Arne. Styrelseordförande Arcada, 19.9.2018

OECD, Paris 3.12.2018:

Bell, Andrew. Senior Analyst, EDU

van Damme, Dirk. Head of Division, EDU

Keenan, Michael. Senior Analyst, STI

Quintini, Glenda. Senior Economist, ELS

Weko, Thomas. EDU

EU, Bryssel 4.12.2018:

Devuyt, Youri. Senior Expert, DG EAC

Referensgrupp

Håkan Mattlin (ordförande)

Anna Bertills

Martin Granholm

Mirjam Kalland

Harri Kulmala

Jorma Mattinen

Anders Norrback

Kari Raivio

Marianne Stenius

Christoffer Taxell

Thomas Wilhelmsson

Noter

1. www.vipunen.fi.
2. *Ett förslag för Finland: Finland 100+*, https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/4a565d4d-811a-46e9-b0ad-7089c9110053/b213b06b-f8f6-4766-a158-e92dbc6a0409/ESITYS_20180627100306.pdf.
3. De EU-länder som också hör till OECD.
4. Kalenius & Karhunen: *Miksi nuorten koulutustaso laskee*, Yhteiskuntapolitiikka 83 (2018) s. 562–571.
5. https://www.oecdskillsforjobsdatabase.org/data/country_notes/Finland%20country%20note.pdf
6. Defineras enligt ISCO (International Standard Classification of Occupations) grupp 1-3. Innehåller typiskt arbeten från ledarskapsuppgifter till expertuppdrag inom vård, lärande och ICT.
7. Samordningsdelegationen för den svenska högskolutbildningen är ett lagstadgat organ för samordning av den svenskspråkiga högskolutbildningen. I delegationen sitter rektorerna eller de prorektorerna som ansvarar för verksamheten på svenska vid de svensk- och tvåspråkiga högskolorna (även Högskolan på Åland).
8. <http://www.aka.fi/tieteentila> (på finska).
9. HORIZON 2020 in full swing, Three years on, Key facts and figures 2014-2016.
10. *Education at a Glance 2018*.
11. OECD Science, Technology and Innovation Outlook 2016.
12. Kaisa Kepsu & Blanka Henriksson: *Hjärnflykt eller inte*. Del II, 2019, Magma.
13. http://www.mdi.fi/content/uploads/2019/03/maakunnittainen_ennuste.pdf.
14. <http://www.shanghairanking.com/ARWU2018.htm>.
15. <http://www.shanghairanking.com/FieldENG2016.html>.